

Dr. Arif Edip AKSOY

Yozgat Bozok Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yozgat/TÜRKİYE
arifedipaksoy@gmail.com

ESÂSÎ MECMÛ'ASI'NIN
KAYNAKLIK ETTİĞİ BAZI
BİLİNMEYEN ŞÂİR VE ŞİİRLER

SOME UNKNOWN POETS AND POEMS
SOURCED BY JOURNAL OF ESÂSÎ

ÖZ

Şiir ve güfte mecmuaları klâsik Türk edebiyatının temel kaynaklarıdır. Sağlığında dîvân tertip edemeyen şairlerin şiirlerine şiir mecmualarında rastlandığı gibi dîvân sahibi şairlerin şiirleri de bu mecmualar içerisinde yer almaktadır. Şiir mecmuaları daha önce tesadüf edilmeyen şiirler ve şairleri de barındırmaları yönüyle oldukça ilgi çekici kaynaklardır.

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'nde Numara 004998'de kayıtlı bulunan Esâsî Yazması'nın sonunda 81b-95b varakları arasında yer alan Esâsî Mecmû'ası'nın 29 şiirinin transkripsiyonlu metni hazırlanmış ve şiirlerin Mecmuaların Sistematiği Tasnifi Projesi (MESTAP)'ne göre tasnifi yapılmıştır. Yer yer şiir mecmuası yer yer güfte mecmuası özellikleri gösteren Esâsî Mecmû'ası'nda Yûnus, Eşrefoğlu Rûmî gibi bilindik şairlerin şiirlerinin yanı sıra Halîme gibi, kaynaklarda ismine rastlanmayan bir şâirenin şiiri ve yine kaynaklarda şiirlerine tesadüf edilmediği belirtilen Kemter'in şiirleri de kaydedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmû'a, Esâsî Mecmû'ası, Esâsî Dîvânı, Halîme, Kemter, MESTAP.

ABSTRACT

Poetry and song journals are basic sources for classic Turkish literature. Poems of some poets who died long ago formed a diwan and they may be found in the journals. Moreover the poems of poets who have a diwan may exist in the journals. Poetry journals are interesting sources because they contain poems of unknown poets.

In this study, the transcription of 29 poems –journal of Esâsî's- was done which are included in diwan collection with record no. 004998 in Presidency of Religious Affairs Library, last pages of Esâsî's Manuscript (81b-95b). The mentioned poems were tabulated according to Systematic Classification Project of Journals (MESTAP). Journal of Esâsî -journal of poetry and journal of songs from place to place- contains famous poet's poems same Yûnus, Eşrefoğlu Rûmî and it contains poems of the unknown lady poet Halîme. Journal of Esâsî has Kemter's poems whose poetry unseen before yet.

Keywords: Journal, Journal of Esâsî, Esâsî's Diwan, Halîme, Kemter, MESTAP.

Atıf@	Araştırma Makalesi Arif Edip Aksoy. "Esâsî Mecmû'ası'nın Kaynaklık Ettiği Bazı Bilinmeyen Şâir ve Şiirler", <i>Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]</i> , Yıl 5, Sayı 11, Güz 2019, s. 186-240. Yükleme Tarihi: 03.10.2019 «» Kabul Tarihi: 30.10.2019 «» Yayımlanma Tarihi: 31.10.2019	 hikmet.628689
-------	---	--

GİRİŞ

1. Esâsî'nin Hayatı

Esâsî'nin hayatı ve eserleri konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Onun hayatıyla ilgili bilgiler şimdilik Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'nde Numara 004998'de kayıtlı bulunan *Esâsî Dîvânı*'ndan edindiğimiz bilgilerle sınırlıdır. *Esâsî Dîvânı*'na göre Esâsî'nin babasının ismi Mehmed Emin, dedesinin ismi de Mustafa'dır. Fakat şairin kendi ismine dair *Dîvân*'da herhangi bir bilgi yoktur.

Aşl-ı zâtımdan su'âl etseñ eger yâ Muştafâ

İbni Meḫmed Emîn İbni Muştafiyyü'l-inzivâc [13b]

Şairin kronolojik hayatı ile ilgili elde edebildiğimiz bilgiler de yine *Esâsî Dîvânı* ile sınırlıdır. Bu bilgilere göre Esâsî, *Dîvân*'ını H 1293 (M 1876) yılında tamamlamıştır.

Ṭulû' etdi derûnuma bu târiḫ

Bu şem'î-i 'aşka pervâne Esâsî¹ [72a]

Sene 1293.

Esâsî, *Dîvân*'ındaki bir gazelinde 55 yaşında olduğunu belirtmektedir:

Sinniñ elli beş tamâm oldı Esâsî fâriğ ol

Mâsivâdan kaç'-ı dest it 'izz ü câhım tüt şimâḫ [16a]

Esâsî Yazması'nın sonuna kim tarafından yazıldığını bilemediğimiz notta:

“Sene Biñ Üç Yüz Altı senesi Rebü'l-âḫiriñ yigirmi toḫuzuncı Pazarertesi günü aḫşâm üsti on ikide vâlidim vefât eyledi. Mevlâ rûḫını a'lâ eyleye. Âmîn. Rûmî 12 Kânun-ı evvel Sene 1304. Kâsımın kırk yedisinde. Fî 12 Kânun-ı evvel Sene [1]304.” (M 1889)[95b]

ifadeleri yer almaktadır.

Esâsî'nin herhangi bir tarikata mensubiyeti bulunup bulunmadığını bilememekteyiz. O Hazret-i Muhammed'in yolunda ve ehl-i beytin izindedir. Kendine üstat olarak da Hazret-i Ali'yi seçmiştir.

İntisâb etdim tarîḫa ḫandım kendim bulam

Ref' ide gözden ḫicâbı perdei² Ḥaḫḫ ide çâk [47b]

¹ Beyitin ebced hesabına göre çözümlenmesinden 1289 tarihi ortaya çıkmaktadır. Müstensih ise beytin altına kırmızı mürekkeple 1293 tarihini not düşmüştür.

² Metinde belirtme eki zaman zaman “hemze” ile yazılmıştır.

Ḥudā ‘avniyle ḳalbime bu ilhām
Resūl’ūñ remzi mürşidim du‘āsı [72a]

Pīrimiz şāh-ı velāyet reh-nümā Ḥaydār’ımız
Şāh-ı merdān Şīr-i Yezdān’dır ‘Alī Ḥaydār’a gel[49b]

*Es-sükūt ḥayrun mine’d-dırdır*³ dimişler kāmilīn
Bu naşīhatlar sanadır sāmī‘īn ol sāmī‘īn
Sükūt ‘ārifīñ ‘inād cāhiliñ seyrān kāmilīn
Ey Esāsī ol Nebī söylemedigin söyleme [60a]

2. Esāsî’nin Eserleri

Şu anki bilgilerimize göre Esāsî’nin eserleri *Dîvân*’ı ve *Mecmû’a*’sıdır.

2.1. Esāsî Dîvânı

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi’nde Numara 004998’de kayıtlı bulunan *Esāsî Dîvânı*’nın cilt özellikleri katalog kaydında belirtilmemiştir. Katalog kaydında eserin ismi sehven “Asasi Divanı” olarak yazılmıştır. *Esāsî Dîvânı*’nın asıl ismi Esāsî’nin hem başlıkta [1b] hem de metin içinde verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzere *Kitāb-ı Yādgār*’dır.

Ḥalīfem eyle yā Rabb *Yādgār*’ım
Vesīle raḥmetine Kirdgārım [3a]

Muḥabbetden vücūda geldi Aḥmed
O şāhiñ *Yādgār*’ıdır muḥabbet [3b]

Du‘ā-i ḥayrım bu *Yādgār*’ım
Ola ‘afvıma bā‘iş Kirdgārım [76b]

Esāsî Dîvânı ile *Esāsî Mecmû’ası*’nın hattı oldukça benzerdir. *Mecmû’a*’nın, *Dîvân*’ın hemen devamında yer alması ve hatlarındaki benzerliklerden hareketle *Esāsî Dîvânı*’nı ile *Esāsî Mecmû’ası*’nı yazan kişinin aynı olduğunu düşünmekteyiz. *Esāsî Yazması*’nın sonunda:

³ Susma, dırdırdan daha hayırlıdır.

“Bu kitâbı yazan H'âce Hâcece Muştâfâ Efendi'niñ oğlu Hâcece Süleymân Efendi de On Yedi Eylül Biñ Üç Yüz [...]”⁴ târihinde Ödemiş'de vefât etmiştir. Mevlâ rahmet eyleye.” (95b)⁵

ifadeleri bulunmaktadır.

Esâsî Yazması, 31.01.1975 tarihinde Emekli Öğretmen Halil Hafız Dural'ın⁶ oğulları Süleyman Dural ve Şinasi Dural tarafından Ödemiş Din Görevlileri Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Yazma toplam 95 varaktan oluşmaktadır. Yazmanın 1b-81b arası *Esâsî Dîvânı*, 81b-95b varakları arası ise *Esâsî Mecmû'ası*'dır. *Esâsî Yazması*'nın sayfa satır sayıları 15'tir ve nesih hatla yazılmıştır. *Esâsî Dîvânı*'ndaki şiir başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmışken *Esâsî Mecmû'ası*'ndaki manzume başlıkları siyah mürekkeple tahrir edilmiştir. *Esâsî Dîvânı*'nda 102 adet manzum/mensur parça bulunmaktadır. Bunlardan 65b-69b arasında bulunan uzun dua metninin haricindeki metin parçaları genellikle manzumdur. Gazellerin ağırlıkta olduğu *Dîvân*'da mesnevî şeklinde yazılmış şiirler ve musammatlar çoğunlukta olan diğer nazım şekilleridir. *Dîvân*'ın sonunda biri gazel şeklinde 12 beyitten oluşan diğeri ise mesnevî nazım şeklinde 24 beyitten oluşan iki adet hâtime bulunmaktadır. Şiirler genellikle tasavvufî eda ile yazılmıştır:

Umaram luğf-ı ihsânîñ amân yâ Qâziye'l-hâcât
‘Ağâ kıl fazl [u] gufrânîñ amân yâ Qâziye'l-hâcât

Elimde ‘arz-ı hâlim bu dilimde hasb-i hâlim bu
Gece gündüz hayâlim bu amân yâ Qâziye'l-hâcât

Münâcâtımdır istiğfâr bizi ‘afv eyle yâ Ğaffâr
Kerem senden Ğanî Settâr amân yâ Qâziye'l-hâcât

⁴ Bu kelimenin yeri boş bırakılmıştır.

⁵ Bu not yüksek ihtimalle *Esâsî Yazması*'nı elinde bulunduran Halil Hafız Dural'a aittir. Yazarın *Bakırlı Efe, Ödemiş Tarihi, Ödemiş'in İlk Zeybeği Gereli, Can Efe* isimli eserlerindeki yazı ile *Esâsî Yazması*'nın sonundaki yazı benzer özellikler göstermektedir. Bahsi geçen eserlerdeki hat örnekleri için bk. Halil Dural, *Ödemiş Tarihi*, Ödemiş Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2004, s. 1-3.

⁶ 1884 yılında Ödemiş'te doğan Halil Hafız Dural'ın babasının ismi Mustafa'dır. 1903 senesinde darülmualliminden mezun olmuştur. 1937'de emekli olan Dural'ın müstakil 9 eserinin yanında 8 klasör, 10 defterden ve binlerce küçük not kağıdından oluşan geniş hacimli bir koleksiyonu mevcuttur. Halil Dural 31 Ocak 1975'te 91 yaşında Ödemiş'te vefat etmiştir. bk. age., s. 1-9.

Sana ma'lûm olup hâlim geçürdüm cürmile sâlim
Taḥavvül eyle aḥvâlim amân yâ Ḳâzıye'l-ḥacât [10b]

Yâ ilâhî nefsile şeytân elinden el-'iyâz
Mürğ-ı cân anlar ilinde fitnesinden el-'iyâz [18a]

Bununla beraber yer yer etkili lirik şiirlere de rastlanmaktadır:

Gönlümüz ister bu 'aşkıñ dârına berdâr ola
Dâr-ı 'aşka dil ulaşdı nâzile dildârımız

Nâ'il-i 'aşk olmuşuz virdik biz 'aşka naqd-i cân
Cânımız cânânımız kıblenümâ hoş yârimiz [27a]

Esâsî, *Dîvânî*'nda arkadaşlarının ısrarı üzerine şiir yazdığını ifade etmektedir. Dostlarının şiirlerini okuması için dua etmektedir. Diğer yandan *Dîvân*'ın namert ve kıymet bilmeyen kişilerin eline geçmemesi için yakarmaktadır. Esâsî, yazdığı şiirlerle Niyâzî, Hakkî, Eşrefoğlu Rûmî gibi mutasavvıf şairlerin izinden gittiğini açıkça belirtmektedir:

Ṭaleb etdi teberrük bizden iḥvân
Bizi luḫfunla eyle şād [u] ḥandân

Bize bir tuḫfe söyle yādın olsun
Açılsun gönlümüz ezkârın olsun

Niyâz etdim yazım oḫuya aḥbâb
Ḳabûl etdi du'âmı açdı bir bâb [3a]

Oḫuyan kimseniñ 'afv eyle cürmün
Tilâvet ideniñ maḫv it zünübun [76b]

Düşmeye nâmerd eline bu kitâb
Merd olanlar oḫusunlar bî-ḥisâb [39b]

Kitâbım tahrîr etdim mübtediye
Niyâzî Hâkkî⁷ Eşref müntehîye

Tekellüm etdigim her bir kelâmı
Muḳaddem söylemişdi ḥâs u ‘âmı [3a]

2.2. Esâsî Mecmû‘ası

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi’nde Numara 004998’de kayıtlı yazmanın 81b-95b varakları arasında bulunan *Esâsî Mecmû‘ası* şekil ve muhteva cihetiyle ayrıntılı olarak aşağıda tanıtılmaktadır.

3. Esâsî Mecmû‘ası’nın Tavsifi

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi’nde Numara 004998’de kayıtlı yazmanın 81b-95b varakları arasında bulunan *Esâsî Mecmû‘ası*’nın satır sayısı her sayfada 15, istisnalar durumunda 14-17’dir. *Mecmû‘a* toplamda 15 varaktır.

Mecmû‘a’nın Esâsî tarafından yazılmış olması mümkün olmakla birlikte başka biri tarafından yazılmış olması da muhtemeldir. *Mecmû‘a*’nın sonunda “Bu kitâbı yazan Hâcce Hâcce Muştafâ Efendi’niñ oğlu Hâcce Süleymân Efendi de On Yedi Eylül Biñ Üç Yüz [...]’¹ târihinde Ödemiş’de vefât etmişdir. Mevlâ rahmet eyleye.”⁸ notu bulunmaktadır. Eğer *Mecmû‘a* Esâsî tarafından yazılmış ise kim olduğu ve asıl ismi bilinmeyen Esâsî’nin Mustafa Oğlu Süleyman olduğu ortaya çıkar. Ancak *Mecmû‘a* Esâsî tarafından yazılmamış ise yine aynı yerden anlaşıldığı üzere *Mecmû‘a*’yı kaleme alan kişi Mustafa Oğlu Süleyman Efendi’dir.

Mecmû‘a, *Dîvân* gibi nesih hatla tahrir edilmiştir. Eserin ilk beş sayfasındaki şiirler (81b-83b) harekelenmiş geriye kalan şiirler ise harekesiz yazılmıştır. İlk şiirlerin harekeli yazılmasının sebebi *Esâsî Dîvânı*’nı, *Esâsî Mecmû‘ası*’ndan ayırma düşüncesi olsa gerektir. Sonradan kurşun kalemle varak numarası verildiği anlaşılan yazmada çoban/müş’ir bulunmamaktadır. *Esâsî Mecmû‘ası*’nda 10 gazel, 4 murabba, 1 muhammes olmak üzere nazım şekli tespit edilen 15, nazım şekli tespit edilemeyen 14 olmak üzere toplam 29 manzume bulunmaktadır. Nazım şekli tespit edilemeyen manzumeler genellikle güfte formundaki manzumelerdir. Ayrıca nazım şekli tespit edilemeyen manzumeler arasında Yûnus’un 8 şiiri bulunmaktadır ki bu şiirler -nazım şekli yönüyle- Yûnus dîvânları ile karşılaştırılmış, bir karışıklığa

⁷ Bu çalışmada buradan sonra italik dizilen “heceler” vezinlerdeki zihafı göstermek maksadıyla italik yazılmıştır.

⁸ Bu kitâbı yazan Hâcce Hâcce Muştafâ Efendi’niñ oğlu Hâcce Süleymân Efendi de On Yedi Eylül Biñ Üç Yüz [...]’ târihinde Ödemiş’de vefât etmişdir. Mevlâ rahmet eyleye. 95b. [...]’¹Bu kelimenin yeri boş bırakılmıştır.

sebebiyet vermemek maksadıyla Yûnus dîvânlarındaki halleri korunmuştur. Abdülahad Nûrî'nin 3 manzumesinde de aynı yol takip edilmiş -nazım şekli yönüyle- *Dîvân* esas alınmıştır. Nazım şekli tespit edilemeyen şiirlerden 1'i de Sıdkî'nindir. Bu şiirde de güfte formuna müdahale edilmemiştir. Şairi tespit edilemeyen 2 manzume de güfte formunda olduğu için nazım şekli tespit edilememiştir. Böylelikle nazım şekli tespit edilemeyen manzume sayısı 15 olmuştur. Mecmuadaki şiirlerin şair ve nazım şekline göre dağılımı tablo halinde (Tablo 1) verilmiştir.

4. Mecmû'anın Değerlendirilmesi ve Muhtevası

Çok insan anlayamaz eski musikimizden

Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden

Yahyâ Kemâl Beyatlı

Şairlikle bestekârlık çoğu zaman yan yana icrâ edilen meslekler olmuşturlardır. Altı yüz elli yıla yakın ömür süren Osmanlı medeniyetinin hükümdarları arasında da şairler yetiştiği gibi bu padişahlardan bazıları aynı zamanda bestekâr idiler. Şiir mecmuları özelde Osmanlı, genelde de Türk şiirinin tarihî seyri içerisinde önemli kaynaklardan olagelmıştır. Edebiyatımızda dîvân sahibi birçok şair olduğu gibi günümüze bir şiiri dahi ulaşamayan şair sayısı da azımsanmayacak sayıdadır. Dîvânı, mesnevîsi veya diğer eserlerindeki şiirleri tespit edilemeyen şairleri bugüne ulaştıracak kaynaklardan biri de şiir mecmualarıdır.

Şiir mecmuaları, şiire kaynaklık etmenin yanında tarih, sosyoloji, din ve musiki gibi birçok sosyal alana da kaynaklık ederler. Güfte mecmuaları, şiir ile müzik arasındaki ayrılmaz ilişkinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmışlardır.

Metnini ve *MESTAP*'a göre tasnifini vermeye çalıştığımız *Esâsî Mecmû'ası* belli bir şair tarafından derlendiği bilinen nadir mecmualardandır. Zira mecmualar genellikle kütüphane numaralarıyla anılırlar. *Esâsî Mecmû'ası*'nın derleyeninin tespit edilebilmesinde *Esâsî Dîvânı* ile aynı yazma içerisinde olmasının yanında şairin *Dîvânı*'nın başında (3a) kendisine Eşrefoğlu Rûmî, Niyâzî, Hakkî gibi şairleri örnek aldığı söylemesinin de faydası olmuştur. *Esâsî Mecmû'ası*'nda bahsi geçen şairlerin şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Esâsî Mecmû'ası'nı edebiyat tarihi açısından değerli kılan; Yûnus, Nûrî gibi bilindik şairlerin yanında şiirleri yeni tespit edilmeye başlanan Zâkirî gibi şairlere yer vermesidir. *Mecmû'a*'da şiirlerinin günümüze ulaşmadığı kaynaklar tarafından belirtilen Kemter'in (Polat, e-makale: 1) aslında tek bir şiir olduğu anlaşılan 3 manzumesine yer verilmiş. Daha da ilginç kaynaklarda ismi geçmeyen Halîme mahlaslı şairenin bir gazeli kaydedilmiştir. Bir gazeli verilen Sinânî'nin dîvânı olmamakla birlikte bahsi geçen gazele başka kaynaklarda da rastlanmamıştır. *Mecmû'a*'da kaydedilen Sıdkî, Şeyh Cemâlî, Fazlî ve Hakkî'nin şiirlerine taradığımız dîvânlarda

rastlayamadık. *MESTAP* a göre tasnifini yapmaya çalıştığımız bu şiirlerin bazılarının daha önce rastlanmayan şiirler olması sebebiyle *Esâsî Mecmû'ası* 'nın metninin tamamını bu yazıya dahil ettik.

Mecmû'a 'daki 29 şiirin 23 tanesinin başında “ilâhî-i şerif”, 1’inde “ilâhî-i mâtem”, 1’inde “münâcât” başlığı bulunmaktadır. Geriye kalan 4 şiirden Yûnus ve Nûrî'nin ilâhîlerine başlık konulması unutulmuş, Fazlî'nin gazeli ve mahlassız olan “abdâlıdur” redifli gazel başlıksız verilmiştir. Neticede 26 şiirinde “ilâhî” başlığı kullanılan *Esâsî Mecmû'ası*, bu yönüyle ve derlenen şiirlerin çoğunun dîvânlarda ilâhiyât bölümlerinde bulunması hasebiyle “ilâhî mecmuası” olarak değerlendirilebilir.

Yazmadaki şiirlerin başındaki “ilâhî-i şerif” başlıklarının yanında dikkat çeken bir diğer husus “eyzan” ifadeleridir. Yazmalarda genellikle aynı kafiyeden veya türden manzumelerin devam ettiği anlamında kullanılan “eyzan” yazısı *Esâsî Dîvânı* 'nda da bu görevde kullanılmış aynı harf kafiyesindeki manzumeleri belirtmiştir. Fakat *Esâsî Dîvânı* ile aynı yazma içerisinde bulunan ve aynı kişi tarafından yazıldığını düşündüğümüz (*bk.* 95b) *Esâsî Mecmû'ası* 'nda “eyzan” kalıpları bambaşka işlevde kullanılmıştır. Eseri yazan kişi, manzumelerde bir kelimeyi, bir nakaratı, bir beyti veya üç dört mısrayı tekrar etmek istemediği için bunların yerine “eyzan” ibaresini kullanmıştır. Bu durum daha çok bestelenmiş şiirlerde karşımıza çıkmaktadır. Güftelerin birçoğunda yazı hacminin hemen hemen yüzde yirmisi “eyzan” şablonuyla doldurulmuştur. *Mecmû'a* 'nın metni verilirken ortaya çıkan tabii zaruretden dolayı “eyzan” ifadelerinin karşılığı olan beyitler veya üçlü satırlar ya da kelimeler metin içinde verilmiş “eyzan” şablonu dipnota alınmıştır.

İlk bakışta şiir mecmuası özelliği gösteren *Esâsî Mecmû'ası*, içerisindeki birçok şiirin bestelenmiş olması ve bu şiirlerin beste formlarıyla mecmuaya dahil edilmesi yönüyle güfte mecmuası özelliği de taşımaktadır. Nitekim *Mecmû'a* 'da örnekleri verilen Yûnus'un, Abdülahad Nûrî'nin, Niyâzî'nin veya mahlası tespit edilemeyen şairlerin şiirleri güfte hâlinindedir. Yine ilk şiirine bu *Mecmû'a* 'da rastladığımız Kemter de Buhurizâde-i Sâni olarak isimlendirilmektedir. Foçalı Zâkirî'nin de musikişinas olduğunu kaynaklar bildirmektedir (Baki, e-makale: 1). Şeyh Cemâlî'nin ilâhîlerinin de bestelendiğini bilmekteyiz. *Mecmû'a* 'daki Hakkî mahlaslı şairin şiirlerine dîvânlarda rastlayamasak da özellikle Bursalı İsmâil Hakkî'nin birçok ilâhîsinin bestelendiği bilinmektedir. *Mecmû'a* 'da bir gazeli bulunan, taradığımız dîvânlarda şiirlerine tesadüf edemediğimiz Fazlî'nin aynı gazelinin bir beytine Mevlevî metninde (Aksoy, 2018: 266) rastlamış olmamız, akla acaba Fazlî Mevlevî musikişinas bir şair mi? Sorusunu da getirmektedir.

Esâsî Mecmû'ası mutasavvif şairlerin şiirlerinden oluşan bir muhtevaya sahiptir. Nitekim Esâsî kendisi de mutasavvif bir şairdir ve *Mecmû'a* 'ya aldığı şairlere öykünmektedir. Mecmulalar tür ve içerik bilgileri yanında devrin imla ve fonetik özelliklerine dair verdiği bilgiler yönüyle de önemlidir. *Esâsî Mecmû'ası* 19. yüzyılın sonlarında yazılması (1876'dan

sonra) sebebiyle klasik Osmanlı imlasından ayrılmaktadır. Klasik Osmanlı Türkçesi imlasında ünlü harfin eklerde pek kullanılmadığı görülürken aynı müstensih elinden çıkan *Esâsî Mecmû'ası* ve *Esâsî Dîvânî*'nda eklerde sesli harfin kullanıldığı görülmüştür: *kulımı* (83b), *oldım* (84a), *gördüm*, *çorçulu*, *uyudım* (87b), *gözün* (88a), *yüziñe* (90b), *düstına tutuşur* (92b), *sonımı* (94a), *kuluma* (94b) örneklerinde ünlü harf olarak “vav”ın, *sensin* (93b), *eyledim*, *şusuz* (94b) örneklerinde ünlü harf olarak “ye”nin kullanıldığı görülmüştür. *Esâsî Mecmû'ası* ve *Esâsî Dîvânî*'nda “n” ile “n”nin kullanım alanları tamamen birleştirilmiş bu iki harf tek harf gibi düşünülmüş sen ve ben zamiri onlarca kez “n” ile yazılırken gönül, anlayış, soñ gibi ñ ile yazıldığını bildiğimiz kelimeler de birçok örnekte n ile yazılmış hatta Arapça veya Farsça kökenli kelimeler bile ñ ile kaydedilmiştir: *rüşen*, *güşen* (3a). Klasik Osmanlı imlasında da görülen belirtme ekinin zaman zaman “hemze” ile yazılması durumu bu yazmada da kendini göstermiştir: *dünyâ* (91a), *Ka'bei* (4a), Türkçe kelimelere şedde konulmuş: *oddan* (92a), aynı manzume içerisinde aynı eylem üç farklı harfle yazılmıştır: *tut şimâh*, *dut şimâh*, *tut şimâh* (15b). Diğer yazmalarda da görülebilen ħ ile yazılması gereken kelimeler ħ ile yazılmış, sessiz harfle kurulan Farsça tamlamalarda aslında gösterilmeyen “ye” harfleri imlaya dahil edilmiştir. Klasik Osmanlı Türkçesinde “ye” harfi ile yazılan *gice*, *itmek*, *dimek* gibi kelime veya fiiller genellikle bu harf kullanılmadan yazılmıştır.

Esâsî Mecmû'ası'nın muhtevası *MESTAP*'a uygun bir şekilde hazırlanmaya gayret edilmiştir. *Mecmû'a*'daki şairler tabloya alfabetik sırayla değil varak numaralarına göre kaydedilmiştir. Gazellerin matla beyiti musammatların ise ilk bendi ikinci sütuna, makta/mahlas beyti veya musammatların son bendi üçüncü sütuna yazılmıştır. Yalnızca Eşrefoğlu Rûmî'nin gazelinde maktadan önceki beyit de kaydedilmiştir ki mahlas beyti bu beyittir. Nazım şekilleri ve veznin verilmesi konusunda güftelerin formunun bozulabileceği endişesiyle ve araştırmacıları yanıltabileceği kaygısıyla ısrarcı olunmamıştır. Yûnus şiirlerinde tartışmalı konulara girilmeyip şairin şiirlerinin dîvânlardan tespitine çalışılmıştır. Mükerrer yazılan şiir -Kemter'in şiiri- aynı şekilde *MESTAP*'a alınmıştır. Metin tamiri kıstasları ölçüsünde yapılan değişiklikler hem tabloda hem de metinde dipnotlarla verilmeye çalışılmıştır. *MESTAP* tablosunun yanında *Mecmû'a*'daki şairleri, şiir sayılarını ve nazım şekillerini içeren ikinci bir tablo oluşturulmuştur. *Esâsî Mecmû'ası*'nda kaynaklarda bahsedilmeyen şairlerin ve manzumelerin bulunması münasebetiyle *Esâsî Mecmû'ası*'nın transkripsiyonlu tam metninin verilmesi uygun görülmüştür.

TABLO 1: Esâsî Mecmû‘ası’nda şiirleri bulunan şairler ve şiir sayıları şu şekildedir:

Şair	Nazım Şekli/Sayısı
Eşrefoğlu Rûmî	Gazel/1
Fazlî	Gazel/1
Hakkî	Murabbâ/2
Halîme	Gazel/1
Kemter	Gazel/3
Niyâzî	Gazel/1
Nürî	3
Sezâ’î	Murabba/1
Şıdkî	1
Sinânî	Gazel/1
Şeyh Cemâlî	Gazel/1
Yûnus	8
Vâlî	Murabbâ/1
Zâkiri	Muhammes/1
Şairi Tespit Edilemeyen	3 (1’i gazel)

TABLO 2: Esâsî Mecmû‘ası’nın MESTAP’a Göre Muhteva Tablosu

Yer Nu.: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Numara 004998’de Kayıtlı Yazma 81b-95b Sayfaları Arası.							
Yp. nu.	Mahlas	Matla’ beyti / bendi	Makta’ beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
81b	Vâlî	Ey Hüdâ’dan lûtf u ihsân isteyen Mevlûd-i pâk-i Resûlu’llâh’a gel Cennet içre hürî ğilmân isteyen Meclis-i pâk-i Hâbîbu’llâh’a gel	Meclis-i mevlûda ey Vâlî müdâm Ol Resûl’e vir şalavâta selâm Cennet-i a’lâda isteyen maķâm Meclis-i pâk-i Hâbîbu’llâh’a gel ⁹ ¹⁰	Murabba/5		Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün	İlâhî-i Şerîf
82a	Yûnus	Ey enbiyâlar serveri ey evliyâlar rehberi Ey ins ü cin peyğamberi ehlen ve sehlen merhâbâ	Yûnus cemâliñ görelî pâyına yüzler sürelî Hâķķ’ı seniñle bulalî ehlen ve sehlen merhâbâ	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.		Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün	İlâhî-i Şerîf
82b	Yûnus	‘Älemler nûra ğarķ oldu Muħammed toğduğı gice Mü’mîn münâfik fark oldu Ol server toğduğı gice	Yûnus eydür ey ķardaşlar Aķıdalım ķanlı yaşlar Secde ķıldı tağ u taşlar Muħammed toğdu[đı] gice ¹¹				
83a	Yûnus	‘Aşķıñ ile ‘aşıķlar yansun yâ Resûla’llah İçüp ‘aşķıñ şerâbın ķansun yâ Resûla’llah	‘Aşıķ Yûnus’uñ cânı ‘ilmi şefâ‘at kânı ‘Älemlerin sultânı sensiñ yâ Resûla’llah ¹²				İlâhî-i Şerîf

⁹ Meclis-i pâk-i Hâbîbu’llâh’a gel: Eyzan.

¹⁰ Taradığımız *Vâlî Dîvânı*’nda murabba şeklinde herhangi bir şiir bulunmamaktadır. Bu murabba Vâlî mahlaslı başka bir şaire ait olabilir yahut Vâlî’nin *Dîvân*’ı dışında kalan bir murabbasıdır. bk. *Vâlî Dîvânı* (haz. Hanife Koncu), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul: 1998.

¹¹ *Esâsî Mecmû‘ası*’nda 10 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Aşık Yûnus*’ta 7 dörtlüktür. bk. *Aşık Yûnus* (haz. Mustafa Tatçı), s. 142, şiir: 156.

¹² *Yûnus Emre Dîvânı*’nda 6 beyit olan bu şiir *Esâsî Mecmû‘ası*’nda 5 beyit olarak kaydedilmiştir. bk. *Yûnus Emre Dîvânı* (haz. Mustafa Tatçı), s. 279, şiir: 344.

83b	Nûrî	‘Aşkınla cihân yasta Luṭf eyle ‘inâyet kı1 Yâ Allâh hû Mevlâ’m hû Hû hû hû hû illâ hû Derdinle bu cân ḥaste Luṭf eyle ‘inâyet kı1	Bîçâreleri yâd it Vîrân dilim âbâd it Nûrî kulunu şâd it Luṭf eyle ‘inâyet kı1 ¹³ Yâ Allâh hû Mevlâ’m hû Hû hû hû hû illâ hû	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.		Mef‘îlülü Mefâ‘îlün	[İlâhî-i Şerîf]
84a	Sinânî	Gelmişem vaḥdet ilinden ‘aşkıla cihâna men İçmişem câm-ı ezelden olmuşam mestâne men <i>Rabbenâ yâ Rabbenâ fağfir lenâ verḥam lenâ</i> ¹⁴	Ey Sinânî ‘aşk maḳâm-ı ser- rızâ-ı Ḥaḳḳ’durur Pâdişâhîñ karşıusunda durmuşam dîvâna men <i>Rabbenâ yâ Rabbenâ fağfir lenâ verḥam lenâ</i> ¹⁵	Gazel/5 Güfte şeklindedir.		Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlün	İlâhî-i Şerîf
84b	Kemter(?)	Dil ü cân hiç karar etmez tecellî eyle yâ Allâh Eşiginden firâr etmez tecellî eyle yâ Allâh	Çün ‘âşıkdur sana Ya‘kûb yüzün göster eyâ maḥbûb Gene sensin sana maṭlûb tecellî eyle yâ Allâh ¹⁶	Gazel/5		Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün	İlâhî-i Şerîf
84b	Mahlas yok	Hicrân gicesi peydâ olalı Bir laḥza şabâḥ olmaz ebedâ Uyḥu gözüme girmez ebedâ Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ	Rabb’im ḥaberiñ kimden alayım Bir kâmil bulup yolun şorayım Yoḳdur mekânîñ ḳande bulayım Bir laḥza şabâḥ olmaz ebedâ Uyḥu gözüme girmez ebedâ Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.			İlâhî-i Şerîf

¹³ *Esâsî Mecmû‘ası*’nda 6 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’nda 7 dörtlüktür.

“Yâ Allâh hû Mevlâ’m hû

Hû hû hû hû illâ hû” bölümleri *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’nda yazılmamıştır. *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’nda bu manzumenin Hüseyin ve Acem makamlarında bestelendiği ifade edilmiştir. *bk.* s. 294, 4 numaralı dipnot. *bk. Abdülahad Nûrî Dîvânı* (haz. Hüseyin Akkaya), s. 294, şiir: 80.

¹⁴ Rabbimiz ey Rabbimiz bizi bağışla ve bize acı.

¹⁵ Sinânî mahlaslı bir şairin henüz dîvânına tesadüf edilememiştir. *Pervâne Bey Mecmû‘ası*’nda Sinoblu Sinânî ve Kâtib Sinânî olmak üzere en az iki şairden bahsedilse de buradaki 47 nazire arasında *Esâsî Mecmû‘ası*’ndaki şiire rastlanılmamıştır. *bk.* Kamil Ali Gıynaş, *Pervâne Bey Mecmû‘ası*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Yozgat: 2013. s. 5170.

Mecma‘u’n-Nezâ‘ir’de Sinânî mahlaslı şair veya şairlere ait 12 nazire bulunsa da yukarıdaki şiir bu nazireler arasında bulunmamaktadır. *bk.* M. Fatih Köksal, *Edirmeli Nazmî Mecma‘u’n-Nezâ‘ir (İnceleme-Tenkîtlî Metin)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara: 2001. s. 3014.

¹⁶ tecellî eyle yâ Allâh: Eyzan.

85a	Kemter	Dilerem derdile senden tecellî eyle yâ Allâh Geçerdim şevkile cāndan tecellî eyle yâ Mevlâ	‘Âşık-ı bî-çāre Kemter eyâ Allâh seni ister Cemālîñ mürğını göster tecellî eyle yâ Allâh ¹⁷	Gazel/3		Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün	İlâhî-i Şerîf
85b	Niyâzi	Uyan gözün aç durma îmānım yalvar güzel Allâh’a yalvar ğanî Mevlâ’ya Yoldan gözün ayırma îmānım yalvar güzel Allâh’a yalvar ğanî Mevlâ’ya ¹⁸	Gel imdi Niyâzi ’yle ¹⁹ imānım dergāha āġāz eyle Ĥācātını ‘arz eyle imānım yalvar güzel Allâh’a yalvar ġanî Mevlâ’ya ²⁰	Gazel/6		Mef‘ülü Mefâ‘ilün Mef‘ülü Mefâ‘ilün ²¹	İlâhî-i Şerîf
86a	Eşrefoġlı Rūmî	Gene urdı bu sñeme dürlü dürlü yāreler Hiç tabîbler kılmaz ana düst ne devā çāreler ²²	Eşrefoġlı Rūmî ’ye şorarsalar düst kıandadır Diye yir gök ‘Arş [u] Kürs toptolu[du] her aralar İlā görmez anı bu ten gözi cān gözi gerek Cān gözin açmaġa bir mürşid kıatına varalar	Gazel/10		Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilün	İlâhî-i Şerîf
86b	Mahlas yok	Çānde bir dīvāne görsem kimdir ol ābdāludur Āteş-i şem‘-i çerāġa kim yanar ābdāludur	Çün Muhammed şer‘a girdi düşdi dülbendi anıñ Dülbendi yırtan kim idi baġlıyan ābdāludur	Gazel/7		Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilün	
87a	Nürî	Ey tālib-i vaşl-ı Ĥudā Gel gidelim Ĥaġġ’dan yana Ey ‘âşık-ı nūr-liġā Gel gidelim Ĥaġġ’dan yana ²³	Ey Nürî gel ‘aşkınla yan Yolına vir başıla cān Ĥakk’ı bulur cāna kıyan Gel gidelim Ĥaġġ’dan yana			Müstef‘ilün Müstef‘ilün	İlâhî-i Şerîf ²⁴

¹⁷ Mevlâ

¹⁸ Yalvar güzel Allâh’a yalvar ġanî Mevlâ’ya: Eyzan.

¹⁹ *Esâsî Mecmûası*’nda “niyâz eyle” şeklinde tahrir edilen bu kısım *Niyâzi-i Mısrî Dîvânı*’nda “Niyâzi’yle” şeklinde yazılmıştır. Makta beyti olması yönüyle metin tamiri uygulanmıştır. *age.*, s. 520.

²⁰ *Niyâzi-i Mısrî Dîvânı*’nda 9 beyit şeklinde kaydedilen bu ilâhî *Esâsî Mecmûası*’nda 6 beyit olarak tahrir edilmiştir. *Mecmûa*’da 5. 6. ve 7. beyitler yoktur. *Niyâzi-i Mısrî Dîvânı*’ndan farklı olarak *Esâsî Mecmûası*’nda bu manzumeye güfte/beste formunun göstergesi olan “îmānım” ve “yalvar ġanî Mevlâ’ya” ifadelerinin dahil olduğu görülmektedir.

²¹ İlâhî’nin *Niyâzi-i Mısrî Dîvânı*’ndaki vezni. *bk. Niyâzi-i Mısrî Dîvânı (haz. Mustafa Tatcı)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s. 520, şiir: 159.

²² Gene urdı bu sñeme dürlü dürlü yāreler

Hiç tabîbler kılmaz ana düst ne devā ne çāreler

Beyitteki *ne* kelimesi vezne uymadığı için metin tamiri gereği çıkarılmıştır.

²³ gel gidelim Ĥaġġ’dan yana: Eyzan.

²⁴ *Abdülâhad Nürî Dîvânı*’nda bu manzume için “Der-da’vet ü irşād-ı sâlikân-ı rāh-ı Hudā” başlığı atılmıştır.

87a	Yünus	Ben bu meclislerde ... gördüm imānım Uyudum uyandım hep ‘ayān gördüm Kendimi nūr ile boyanur gördüm imānım Muḥammed’in kösi çalınur bunda Ol serverin ismi okınur dilde	‘Aşık Yünus der ki bunda kalınmaz imānım Yollar korkulu gāfil olunmaz Bu bir gizlü sırrdur ‘ayān olunmaz Muḥammed’in kösi çalınur bunda Ol serv[er]üñ ismi doḡunur cāna ²⁵			İlāhî-i Şerîf
88a	Hakkî	Nîl ü Ceyhūn eyleyüp iki gözün Ağlasun ‘aşık olanlar ağlasun Bu firāḡa toymayup iki gözüm Ağlasun ‘aşık olanlar ağlasun ²⁶	Çün ecel yeli ese bāğ-ı dile Derdile ‘aşıkların baḡrın dele Ağla Hakkî firḡatile ... Ağlasun şādık olanlar ağlasun ²⁷	Murabba/5	Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün	İlāhî-i Şerîf
88b	Yünus	Şehîdleriñ ser-çeşmesi Enbiyāniñ baḡrı başı Evliyāniñ gözi yaşı Ḥasan ile Ḥüseyn’dür Ḥaḡḡ lā-ilāhe illāllah Hū lā-ilāhe illāllah	Yünus eydür cihān fānî Bizden evvel gelen ḡanı Her şehîdleriñ sultāni Ḥasan ile Ḥüseyn’dür Ḥaḡḡ lā-ilāhe illāllah Hū lā-ilāhe illāllah ²⁸	Güfte şeklinde olduḡu için nazım şekli verilemedi.		İlāhî-i Şerîf

Dīvānı’n farklı nüshalarında bu ilahî, “nevâ-yı sünbüle”, “der-makâm-ı nevâ-yı sünbüle”, “İlâhiyyât-ı Nûrî Efendi makâm-ı sünbüle” isimleriyle de kaydedilmiştir.

bk. *Abdülhad Nûrî Dīvānı* (Haz. Hüseyin Akkaya), s. 228, şiir: 4, Dipnot 2.

²⁵ *Esâsî Mecmû’ası*’nda 4 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Aşık Yünus*’ta 3 dörtlüktür. bk. *Aşık Yünus* (haz. Mustafa Tatcı), s. 148, şiir: 165.

²⁶ Ağlasun ‘aşık olanlar ağlasun: Eyzan.

²⁷ Bu ilâhî, Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, Bursalı İsmâîl Hakkî, Üsküdarlı Hakkî ve Kemahlı İbrâhîm Hakkî dîvânlarında ve Erzurumlu İbrâhîm Hakkî’nin *Ma’rifetnâme*’sinde bulunamamıştır. bk. *Erzurumlu İbrâhîm Hakkî Dîvânı*, (haz. Numan Külekçi ve Turgut Karabey), Atatürk Üniv. Yay., Erzurum, 1997. bk. Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, *Ma’rifetnâme*, (haz. Faruk Meyan), Veli Yay., İstanbul, 1981. bk. M. Murat Yurtsever, *Bursalı İsmâîl Hakkî Dîvânı* Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa: 1990. bk. Arzu Yıldırım, *Üsküdarlı Hakkî Bey Dîvânı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: 2006. bk. Necla Türkyılmaz, *Kemahlı İbrâhîm Hakkî ve Dîvânı*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Uşak: 2014.

²⁸ *Esâsî Mecmû’ası*’nda 7 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Aşık Yünus*’ta 9 dörtlüktür. bk. *Aşık Yünus* (haz. Mustafa Tatcı), s. 53, şiir: 45.

89a	Sezâ'î	Ey şehîd-i Kerbelâ'ya ağlayan Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün Âteş-i hicrinle sine tağlayan Yaslı mâtemdür Muḥarrem'dür bugün	Ey Sezâ'î bilmiş ol şâh Hüseyn Anı sevmek cümleye farz-ı ‘ayn ... ²⁹ Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün	Murabba/7		Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün	Îlâhî-i Mâtem
90a	Nûrî	Yanmağdan uşanmazam Mevlâ'm pervâne miyem bilmem pervâne miyem bilmem Hiç şonunı şaymazam Mevlâ'm divâne miyem bilmem	Nûrî dem-i dehşetde Mevlâ'm baḥr-ı ğam-ı firqatde Qalayam mı fûrkatde Mevlâ'm dür-dâne miyem bilmem	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.		Mef‘ülü Mefâ‘ilün Mef‘ülü Mefâ‘ilün ³⁰	Îlâhî-i Şerîf ³¹

²⁹ Bu mısra unutulmuş.

³⁰ Manzumenin *Abdülâhad Nûrî Divânı* 'ndaki vezni. *bk. age.*, s. 300.

³¹ Manzumelerin divânlardaki nazım şekli, vezin, kafiye ve imlâsı ile *Esâsî Mecmü'ası*'nın özellikle “güfte mecmü'ası” özelliği taşıyan şiirlerindeki nazım şekilleri, vezin, kafiye ve imlâ arasında bariz farklar vardır. Bu farklar nüsha farklılığı olarak da düşünülebileceği gibi “güfte mecmü'ası”nın karakteristik özelliği olarak da görülebilir. *Esâsî Mecmü'ası*'nda bir güfte olarak kaydedilen Nûrî'nin yukarıdaki *Îlâhî* si *Abdülâhad Nûrî Divânı* 'nda klasik Türk edebiyatının nazım şekli, vezin ve kafiye kaidelerine sıkıca bağlı bir şekilde yazılmışken *Esâsî Mecmü'ası*'nda nazım şekli, vezni ve kafiyesi sorunlu bir hal almıştır. Zira güfte içinde tekrarlanan cümleler veya kelimeler manzumenin vezni ve kafiyesini bozmuş nazım şeklini de tespit edilemez veya ancak işin ehli olanlarca tespit edilebilir bir yere konumlandırılmıştır. Bir manzumenin *Esâsî Mecmü'ası*'ndaki güfte formu ile *Divân*'daki manzume şeklinin daha iyi anlaşılabilmesi için yukarıdaki güftenin *Abdülâhad Nûrî Divânı* 'ndaki yalın manzume şeklini örnek olarak aşağıya alıyoruz:

Mef‘ülü Mefâ‘ilün Mef‘ülü Mefâ‘ilün

Yanmağdan uşanmazam pervâne miyem bilmem

Hiç şonunı şaymazam divâne miyem bilmem

Her şâm u şehër zârum güş eylemez ol yârum

Bağmaz bana ḥünkârum bigâne miyem bilmem

Dil-ḥâne ḥarâb oldu yıkıldı türâb oldu

Her cânibi bâb oldu vîrâne miyem bilmem

Qalbümde ocağum var bu sînede dağum var

Âteşde turağum var hep yana miyam bilmem

Bulup dem-i eşyâḥı gül vire mi dil şâḥı

Bu dünyâda ben daḥı uslana miyam bilmem

Nûrî dem-i dehşetde baḥr-ı ğam-ı fûrkatde

Qar-ı yem-i hayretde dür-dâne miyem bilmem

bk. Abdülâhad Nûrî Divânı (haz. Hüseyin Akkaya), s. 300, şiir: 86.

90a	Hakkî	Seherlerde eser bād-ı tecellî Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde Seherde bahş olur ihsân-ı külli Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde ³²	Yuyanlar çeşm-i nergisde bu hâbı Seherlerde göreler mâhtâbı Gözün aç Hakkî 'dan işit cevâbı Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde ³³³⁴	Murabba/4		Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	İlâhî-i Şerîf
90b	Halime	Bilün ey 'aşıkân doğdı Muhammed Olalum şâdmân doğdı Muhammed	Halime kulımı 'afv eyle yâ Rabb Ki söyler dâ'imâ doğdı Muhammed ³⁵	Gazel/7		Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	İlâhî-i Şerîf
91a	Yünus	Hakk te'âlâ Cebrâ'il'e gelsün Muhammed'üm dimiş Çeküp Burâk'ı önüne binsün Muhammed'üm dimiş	Yünus söyler sözün başı durmaz akar gözi yaşı Cümle peygamberler başı olsun Muhammed'üm dimiş				İlâhî-i Şerîf
91b	Yünus	Bir gice Muhammed'e Çalab'dan indi Burâk Cibril ider ey [h]oca Mi'râc'a oğur seni Hakk	Yünus eydür kim ola bir demde varup gele Yetmiş biñ yıllık yola meger Muştafâ mutlak ³⁶				İlâhî-i Şerîf
92a	Mahlas yok	Sultân-ı kevneyn kabrinden kalkınca Diye benim ümmetlerim nice oldı Za'if ümmetlerim hâli nice oldı Hulle Burâk ile hâzır olınca Diye benim ümmetlerim nice oldı Za'if ümmetlerim hâli nice oldı ³⁷	Habîbim secdeden kaldır başımı Ağıtma gözinden kanlı yaşını Bağışladım ümmetiniñ suçunu Diye benim ümmetlerim nice oldı Za'if ümmetlerim hâli nice oldı	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.			İlâhî-i Şerîf

³² Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde: Eyzan.

³³ Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde: Eyzan.

³⁴ Bu İlâhî, Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, Bursalı İsmâil Hakkî, Üsküdarlı Hakkî ve Kemahlı İbrâhîm Hakkî dîvânlarında ve Erzurumlu İbrâhîm Hakkî'nin *Ma'rifetnâme*'sinde bulunamamıştır. bk. *Erzurumlu İbrâhîm Hakkî Dîvân*, (haz. Numan Külekçi ve Turgut Karabey), Atatürk Ün. Yay., Erzurum, 1997. bk. Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, *Ma'rifetnâme*, (haz. Faruk Meyan), Veli Yay., İstanbul, 1981. bk. M. Murat Yurtsever, *Bursalı İsmâil Hakkî Dîvânı*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa: 1990. bk. Arzu Yıldırım, *Üsküdarlı Hakkî Bey Dîvânı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: 2006. bk. Necla Türkyılmaz, *Kemahlı İbrâhîm Hakkî ve Dîvânı*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Uşak: 2014.

³⁵ doğdı Muhammed: Eyzan.

³⁶ *Yünus Emre Dîvânı*'nda 15 beyit olan bu şiir *Mecmû'a*'da 12 beyit olarak kaydedilmiştir. bk. *Yünus Emre Dîvânı* (haz. Mustafa Tatçı), s. 105, şiir: 134.

³⁷ Diye benim ümmetlerim nice oldı

92b	Yünus	Şehrden bir şehre vardım Serâyı gül eṭrâfi gül İllallah hū hū Serâyı gül eṭrâfi gül ‘Aşq Allāh hū	Yünus eydür yemeni gül ‘Aşq Allāh hū ³⁸ Çayırı gül çemeni gül	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.			İlāhî-i Şerîf
93a	Kemter(?)	Dil ü cān hiç karar etmez tecellî eyle yâ Allāh Eşiginden firār etmez tecellî eyle yâ Mevlā	Çün ‘aşıkdur sana Ya‘kūb yüzün göster eyā maḥbūb Gene sensin sana maṭlūb tecellî eyle yâ Allāh	Gazel/5		Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün	İlāhî-i Şerîf
93b	Şıdkî	Nūr cemāli Ḥaqq’ın vişāli Eyler tecellî dil olsa hāli Dā’im dā’im dā’im hū	Gönlünde Şıdkî yaq nār-ı ‘aşkı Zıkr eyle Ḥaqq’ı rüz leyālî	Güfte şeklinde olduğu için nazım şekli verilemedi.			İlāhî-i Şerîf
93b	Zâkirî	Esîr-i nefis-i emmāre ‘aceb bed-hāl bed-kārim Tükendi müddet-i ‘ömrüm hevā ile henüz yārim Giderim zād-ı rāhım yok ne yüzle sana vara[yı]m Esirge kapuna geldim didin yâ Rabbi Gaffārım Seniñ kapun durur iken varuben kime yalvaram	Çulundur Zâkirî mücrim seniñ ey vāḥid ü dānā Seniñ tevḥîdini söyler hevā ile henüz ammā Ne cürm etdimse ‘afv eyle sana şirk etmedim ḥāşā Esirge kapuna geldim didin yâ Rabbi Gaffārım Seniñ kapun durur iken varuben kime yalvaram ³⁹	Muhammes /4		Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün	<i>Münācāt</i>
94b	Şeyḥ Cemālî	Tā ezelden sen benimle ‘ahd [ü] peymān eylediñ Gösterüp ol ḥüb cemālî yana pinhān eylediñ	Şeyḥ Cemālî ağlamağdan gözlerine qan tolar Yeri gögi ‘Arş’ı Kürs’i dūsta seyrān eylediñ ⁴⁰	Gazel/5		Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün	İlāhî-i Şerîf

Za‘îf ümmetlerim hāli nice oldu: Eyzan.

³⁸ ‘Aşq Allāh hū: Eyzan.

³⁹ *Esâsî Mecmû‘ası*’nda 4 bend olarak kaydedilen bu muhammes Bursa İnebey Kütüphanesi *Ulucami 2708 Numaralı Mecmû‘a-i Eş‘âr*’da 5 bend olarak kaydedilmiştir. *bk.* Süleyman Eroğlu, “Mutasavvıf, Bestekâr Bir Şair: Zâkirî Hasan Efendi ve Yayınlanmamış Şiirleri”, *Turkish Studies*, Volume 9/12 Fall 2014, s. 252.

⁴⁰ Bu gazel taradığımız Cemālî dîvânlarında bulunamamıştır. *bk.* Nihal Nomer Karaman, *Cemālî ve Dîvânı’nın Tenkidli Metni*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul: 1988. *bk.* İ. Çetin Derdiyok, *Cemālî Dîvânı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana: 1988.

94b	Faz İ	Vire mi derd şanem derdime viremi Vaqtdür gün-be-gün artar yüregimiñ elemi	Fazlıyā māhı dilerseñ yüzünü dergāha tüt Hāşā ki maħrūm kıya çokdur Hudā'nıñ keremi ⁴¹	Gazel/5		Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün
-----	-------	---	--	---------	--	--

5. [ESÂSÎ MECMŪ'ASÎ]

İlāhî-i Şerîf

[81b]

1

[Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün]

Ey Hudā'dan luḫ u iħsān isteyen

Mevlūd-i pāk-i Resūlu'llāh'a gel

Cennet içre hūr ğilmān isteyen

Meclis-i pāk-i Hābību'llāh'a gel

Na't-i pākin cān u dilden dinleyen

Maħz-ı nūr-ı Hāḫḫ'dur ol zāt-ı ḫasen

Oldıgınca dünyāda şāğ u esen

Meclis-i pāk-i Hābību'llāh'a gel⁴²

Ol Resūl'ün toğduğı şeb bî-gümān

Kara Fazlı Dîvânı 'nda ve *Kutup (Seyyid) Osman Fazlı Dîvânı* 'nda bu beyte rastlayamadık. *bk.* Mustafa Özkat, *Kara Fazlı'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2005. *bk.* Kadri Erdem, *Kutup (Seyyid) Osman Fazlı Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: 2008.

Esâsî Mecmū'asî'ndaki bu gazelin 4. beytinin ikinci mısrası ile 5. beytinin ilk mısrasının birleştirilmesi ve nüsha farklılaşması şeklinde ortaya çıkan bir beyte doktora çalışmamız esnasında *Tufeylū Menākıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* de (s. 266) tesadüf etmiştik:

Fazlı sen māhı dilerseñ yüzüni göklere tüt

Kāfirün vire murādıñ ya benüm virmeye mi?

bk. Arif Edip Aksoy, *Tufeylū Menākıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî (İnceleme, Tenkitli Metin)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sivas: 2018.

⁴² Meclis-i pāk-i Hābību'llāh'a gel: Eyzan.

Leyle-i Ƙadre müşābihdir hemān
 Bulmağ isterseñ cehennemden emān
 Meclis-i pāk-i Ḥabību'llāh'a gel⁴³

Fikr idüp dünyādan elbet göçmegi
 Cenneti āḥir şırātdan geçmegi
 Ḥavz-ı Kevşer'den dilerseñ içmegi
 Meclis-i pāk-i Ḥabību'llāh'a gel⁴⁴ [82a]

Meclis-i mevlūda ey Vālī müdām
 Ol Resūl'e vir şalavātla selām
 Cennet-i a'lāda isteyen maḳām
 Meclis-i pāk-i Ḥabību'llāh'a gel⁴⁵⁴⁶

İlāhî-i Şerîf

2

[Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün Müstefîlün]

Ey enbiyālar serveri ey evliyālar rehberi
 Ey ins ü cin peygamberi ehlen ve sehlen merḥabā

Yā merḥabā Mücte**bā** toğdı ci**hāna** nūr Muştafā

Allāhü ekber şānühü sübhānehü sulṫānehü
 Ƙad cā'enā [b]ür[hā]nehü⁴⁷ ehlen ve sehlen merḥabā⁴⁸

⁴³ Meclis-i pāk-i Ḥabību'llāh'a gel: Eyzan.

⁴⁴ Meclis-i pāk-i Ḥabību'llāh'a gel: Eyzan.

⁴⁵ Meclis-i pāk-i Ḥabību'llāh'a gel: Eyzan.

⁴⁶ Taradığımız *Vālî Dîvânî*'nda murabba şeklinde herhangi bir şiir bulunmamaktadır. Bu murabba Vālî mahlaslı başka bir şaire ait olabilir yahut Vālî'nin *Dîvânî* dışında kalan bir murabbasıdır. bk. *Vālî Dîvânî* (haz. Hanife Koncu), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul: 1998.

⁴⁷ Onun delili bize geldi.

⁴⁸ Ehlen ve sehlen merḥabā: Eyzan.

Cümle nebîler geldiler pâyına yüzler sürdiler
Hakk'ı seniñle buldılar ehlen ve sehlen merhabâ⁴⁹

Peyğamber idin ol zamân yok idi 'âlemden nişân
Kurbân sana baş ile cân ehlen ve sehlen merhabâ⁵⁰

Yünus cemâliñ görelî pâyına yüzler süreli
Hakk'ı seniñle bulalı ehlen ve sehlen merhabâ

Yâ merhebâ yâ Müctebâ toğdı cihâna Muhammed Muştafâ⁵¹
[82b]

[İlâhî-i Şerîf]

3

'Âlemler nûra garğ oldı
Muhammed toğduğı gice
Mü'min münâfık farğ oldı
Ol server toğduğı gice

Muhammed anadan düşdi
Kâfirleriñ 'aqlı şaşdı
Kilîsâlar yire geçdi
Muhammed toğduğı gice⁵²

Muhammed dünyâya geldi
Kur'an Muhammed'e indi
Nûr geldi üstüne kondı
Muhammed toğduğı gice⁵³

⁴⁹ Ehlen ve sehlen merhabâ: Eyzan.

⁵⁰ Ehlen ve sehlen merhabâ: Eyzan.

⁵¹ Mısra vezne uymamaktadır.

⁵² Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

⁵³ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

Ağlayan oğlân avundu
Emziren ana sevindi
Nice kâfir dîne döndi
Muhammed toğduğı gice⁵⁴

‘Arşîñ nŭrı yere indi
Şuyuñ rengi nŭra döndi
Hep şusızlar şuya kandı
Muhammed toğduğı gice⁵⁵

Gökten yire nŭr atıldı
Yediler kırka katıldı
Keşîşler dili tutuldu
Muhammed toğduğı gice⁵⁶

Geldi melekler hepüsi
Hoş Muhammed’iñ tapısı
Kıapandı tamu kıapısı
Muhammed toğduğı gice⁵⁷

Gökler kıapısı açıldı
Rağmet şuları şaçıldı
Hulle tonları biçildi
Muhammed toğduğı gice⁵⁸

[83a]

Hŭrî kıızları geldiler
Ayağına yüz sürdiler

⁵⁴ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

⁵⁵ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

⁵⁶ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

⁵⁷ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

⁵⁸ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

Çundağın bile şardılar
Muhammed toğduğı gice⁵⁹

Yünus eydür ey kardaşlar
Akıdalım kanlu yaşlar
Secde kıldı tağ u taşlar
Muhammed toğdu[ğı] gice⁶⁰

İlāhî-i Şerîf

4

‘Aşkıñ ile ‘aşıklar yansun yâ Resûla’llah
İçüp ‘aşkıñ şarâbın kıansun yâ Resûla’llah

‘Āşıkam ol didâra bülbülem şol gülzâra
Seni sevmeyen nâra yansun yâ Resûla’llah

Ol seni seven kişi yoluna virir başı
İki cihân güneşi sensiñ yâ Resûla’llah

Ol seni sevenlere kıl şefâ‘at anlara
Mü’mîn olan tenlere cânsiñ yâ Resûla’llah

‘Āşık Yünus’uñ cānı ‘ilmi şefâ‘at kânı
‘Ālemlerin sulţānı sensiñ yâ Resûla’llah⁶¹ [83b]

⁵⁹ Muhammed toğduğı gice: Eyzan.

⁶⁰ *Esâsî Mecmû’ası*’nda 10 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Āşık Yünus*’ta 7 dörtlüktür. bk. *Āşık Yünus* (haz. Mustafa Tatçı), s. 142, şiir: 156.

⁶¹ *Yünus Emre Divânı*’nda 6 beyit olan bu şiir *Esâsî Mecmû’ası*’nda 5 beyit olarak kaydedilmiştir. bk. *Yünus Emre Divânı* (haz. Mustafa Tatçı), s. 279, şiir: 344.

[İlāhî-i Şerîf]

5

[Mef'ûlû Mefâ'ilün]

‘Aşkınla cihân yasta
Luţf eyle ‘inâyet kı1
Yâ Allāh hū Mevlâ'm hū
Hū hū hū hū illā hū
Derdinle bu cān haste
Luţf eyle ‘inâyet kı1
Yâ Allāh hū Mevlâ'm hū
Hū hū hū hū illā hū⁶²

‘Āşıklara ihsān it
Derdlülere dermān it
Vuşlat yolun āsmān it
Luţf eyle ‘inâyet kı1

Yâ Allāh hū Mevlâ'm hū
Hū hū hū hū illā hū⁶³

Bülbül gibi pür-zāram
Dā'im durup ađlaram
Ya ben kime yalvaram
Luţf eyle ‘inâyet kı1

⁶² Luţf eyle ‘inâyet kı1
Yâ Allāh hū Mevlâ'm hū
Hū hū hū hū illā hū: Eyzan.

⁶³ ‘inâyet kı1
Yâ Allāh hū Mevlâ'm hū
Hū hū hū hū illā hū: Eyzan.

Yâ Allāh hū Mevlā'm hū
Hū hū hū hū illā hū⁶⁴

Ey rahmeti bol rahmān
Başıma cihān zindān
Uçarsa kafesden cān
Luṭf eyle 'ināyet kıl

Yâ Allāh hū Mevlā'm hū
Hū hū hū hū illā hū⁶⁵

Rahmān u Raḥīm'imsiñ
Ġufrān u Kerīm'imsiñ
Sulṭān-ı 'Azīm'imsiñ
Luṭf eyle 'ināyet kıl

Yâ Allāh hū Mevlā'm hū
Hū hū hū hū illā hū⁶⁶

Bîçāreleri yād it
Vîrān dilim ābād it
Nūrî kulumı şād it
Luṭf eyle 'ināyet kıl⁶⁷

⁶⁴ 'ināyet kıl

Yâ Allāh hū Mevlā'm hū
Hū hū hū hū illā hū: Eyzan.

⁶⁵ eyle 'ināyet kıl

Yâ Allāh hū Mevlā'm hū
Hū hū hū hū illā hū: Eyzan.

⁶⁶ 'ināyet kıl

Yâ Allāh hū Mevlā'm hū
Hū hū hū hū illā hū: Eyzan.

⁶⁷ *Esâsî Mecmû'ası*'nda 6 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Abdülhad Nûrî Divânı*'nda 7 dörtlüktür.

Yâ Allâh hû Mevlâ'm hû

Hû hû hû hû illâ hû

[84a]

İlâhî-i Şerîf

6

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Gelmişem vaḥdet ilinden 'aşkıla cihāna men

İçmişem cām-ı ezelden olmuşam mestāne men

*Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*⁶⁸

Çünkü *Keremnā benī ādem*⁶⁹ didi *Qur'an*'da Ḥaḳḳ

Āyīne-veş şüret oldum cismile ol cāna men

*Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*⁷⁰

Çün ezelden dest-i ḳudret bunı yazdı başıma

Anıñ içün yoḳ ḳarārım düşmüşem cevlāna men

*Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*⁷¹

Gönlüme nūr-ı tecellî düst cemālinden toğar

Şem'ine pervāne oldum 'aşḳa yana yana men

*Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*⁷²

Ey Sinānî 'aşḳ maḳām-ı ser-rızā-ı Ḥaḳḳ'durur

Pādişāhıñ ḳarşusunda durmuşam dīvāna men

“Yâ Allâh hû Mevlâ'm hû

Hû hû hû hû illâ hû” bölümleri *Abdülahad Nûrî Dîvânı* nda yazılmamıştır. *Abdülahad Nûrî Dîvânı* nda bu manzumenin Hüseyinî ve Acem makamlarında bestelendiği ifade edilmiştir. bk. s. 294, 4 numaralı dipnot. bk. *Abdülahad Nûrî Dîvânı* (haz. Hüseyin Akkaya), s. 294, şiir: 80.

⁶⁸ Rabbimiz ey Rabbimiz bizi bağışla ve bize acı.

⁶⁹ (Andolsun) biz insân oğluna (güzel biçim, mizaç ve akli kabiliyetler vermek suretiyle) çok ikram ettik. *Kur'an-ı Kerîm*, İsrâ, 17/70.

⁷⁰ *Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*: Eyzan.

⁷¹ *Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*: Eyzan.

⁷² *Rabbenā yâ Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*: Eyzan.

*Rabbenā yā Rabbenā fağfir lenā verḥam lenā*⁷³ [84b]

İlāhî-i Şerîf

7

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Dil ü cân hiç karar etmez tecellî eyle yâ Allâh

Eşiginden firâr etmez tecellî eyle yâ Allâh

Çü benden mürğ-i cân göçdi kanad açup sana uçdı

İlâhî gayrıdan geçdi tecellî eyle yâ Allâh⁷⁴

Nider 'âşık hayâlâtı nider ma'sûk ma'kâlâtı

Cemâлиндür münâcâtı tecellî eyle yâ Allâh⁷⁵

İdüp dil hânesin hayrân daḥı Ken'ân ilin seyrân

Kılupsuñ Yūsuf'ı sulṭân tecellî eyle yâ Allâh⁷⁶

Çün 'âşıkdur sana Ya'kûb yüzün göster eyâ maḥbûb

Gene sensin sana maṭlûb tecellî eyle yâ Allâh⁷⁷

⁷³ Sinânî mahlaslı bir şairin henüz divânına tesadüf edilememiştir. *Pervâne Bey Mecmû'ası*'nda Sinoblu Sinânî ve Kâtib Sinânî olmak üzere en az iki şairden bahsedilse de buradaki 47 nazire arasında *Esâsî Mecmû'ası*'ndaki şiire rastlanılmamıştır. bk. Kamil Ali Gıynaş, *Pervâne Bey Mecmû'ası*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Yozgat: 2013. s. 5170.

Mecma'u'n-Nezâ'ir'de Sinânî mahlaslı şair veya şairlere ait 12 nazire bulunsa da yukarıdaki şiir bu nazireler arasında bulunmamaktadır. bk. M. Fatih Köksal, *Edîmeli Nazmî Mecma'u'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkîtlî Metin)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara: 2001. s. 3014.

⁷⁴ tecellî eyle yâ Allâh: Eyzan.

⁷⁵ tecellî eyle yâ Allâh: Eyzan.

⁷⁶ tecellî eyle yâ Allâh: Eyzan.

⁷⁷ tecellî eyle yâ Allâh: Eyzan.

İlâhî-i Şerîf

8

Hicrân gicesi peydâ olalı
Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ
Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ

Gönlüm kuşını benden alalı
Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ
Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ⁷⁸

Yandı yüregim biryân olalı
Hakk'ın âteşi giryân olalı
Her işte gönül hayrân olalı
Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ
Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ⁷⁹

[85a]

Yandı yüregim ağlayamazam
Ben bunda mekân bağlayamazam
Gönül kuşımı egleyemezem
Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ
Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ⁸⁰

⁷⁸ Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ
Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ: Eyzan.

⁷⁹ Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ
Gönlüm tesellî bulmaz ebedâ: Eyzan.

⁸⁰ Bir lahza şabâh olmaz ebedâ
Uyhu gözüme girmez ebedâ

Şolmaz tâzedür cennet gülleri
Ġāyet güzeldür Hāḡḡ'ın yolları
Mestāne gezer ābdāl ḡulları
Bir laḡza ṣabāḡ olmaz ebedā
Uyḡu gözūme girmez ebedā
Gönlüm tesellī bulmaz ebedā⁸¹
Ey Rabbi Raḡīm yā Rabbi Kerīm
Uḡruna fedā olsun bu cān benim
Gönlüm perīṣān yoḡdur ḡarārım
Bir laḡza ṣabāḡ olmaz ebedā
Uyḡu gözūme girmez ebedā
Gönlüm tesellī bulmaz ebedā⁸²

Rabbim ḡaberiñ kimden alayım
Bir kāmīl bulup yolun ṣorayım
Yoḡdur mekānıñ ḡande bulayım
Bir laḡza ṣabāḡ olmaz ebedā
Uyḡu gözūme girmez ebedā
Gönlüm tesellī bulmaz ebedā

İlāhī-i Şerīf

9

[Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün]

Dilerem derdile senden tecellī eyle yā Allāh
Geçerdim ṣevḡile cāndan tecellī eyle yā Mevlā

Gönlüm tesellī bulmaz ebedā: Eyzan.

⁸¹ Bir laḡza ṣabāḡ olmaz ebedā

Uyḡu gözūme girmez ebedā

Gönlüm tesellī bulmaz ebedā: Eyzan.

⁸² Bir laḡza ṣabāḡ olmaz ebedā

Uyḡu gözūme girmez ebedā

Gönlüm tesellī bulmaz ebedā: Eyzan.

Dil-hānesin pür-nūr eyle gönül mülkin ma'mūr eyle
Yūsuf gibi mesrūr eyle tecellī eyle yā Allāh⁸³ [85b]

‘Āşık-ı bî-çāre Kemter eyā Allāh seni ister
Cemāliñ mürğını göster tecellī eyle yā Allāh⁸⁴

İlāhī-i Şerīf

10

[Mef'ülü Mefā'ılün Mef'ülü Mefā'ılün]⁸⁵

Uyan gözün aç durma İmānım yalvar güzel Allāh'a yalvar
ġanī Mevlā'ya

Yoldan gözün ayırma İmānım yalvar güzel Allāh'a yalvar
ġanī Mevlā'ya⁸⁶

Bir gün bu gözün görmez İmānım hem kulağın işitmez
Bu fırsat ele girmez İmānım yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī
Mevlā'ya⁸⁷

Şağlığı ġanīmet bil İmānım her sā'ati ni'met bil
Gizlice 'ibādet kıl İmānım yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī
Mevlā'ya⁸⁸

Allāh'ın adın yād it İmānım cānla dili şād it
Bülbül gibi feryād it İmānım yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī
Mevlā'ya⁸⁹

⁸³ tecellī eyle yā Allāh: Eyzan.

⁸⁴ Mevlā.

⁸⁵ İlāhī'nin *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*'ndaki vezni. bk. *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı (haz. Mustafa Tatcı)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s. 520, şiir: 159.

⁸⁶ Yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī Mevlā'ya: Eyzan.

⁸⁷ Yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī Mevlā'ya: Eyzan.

⁸⁸ Yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī Mevlā'ya: Eyzan.

⁸⁹ Yalvar güzel Allāh'a yalvar ġanī Mevlā'ya: Eyzan.

Her gicede kâ'im ol îmânım gündüzleri şâ'im ol
Zikrin ile dâ'im ol îmânım yalvar güzel Allâh'a yalvar ğanî
Mevlâ'ya⁹⁰

Gel imdi Niyâzî'yle⁹¹ îmânım dergâha âgâz eyle
Hâcâtını 'arz eyle îmânım yalvar güzel Allâh'a yalvar ğanî
Mevlâ'ya⁹² [86a]

İlâhî-i Şerîf

11

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Gene urdı bu sñeme dürlü dürlü yâreler
Hiç tabîbler kılmaz ana düst ne devâ çâreler⁹³

İlâ düst vişâli olur ana dermân-ı tabîb
Andan özge her ne ursam düst bu sînem yâreler⁹⁴

'İlmine mağrûr olanlar kaldı 'aşkıdan bî-naşîb
'Âşıkun bir lem'asına irmez ol bî-çâreler

⁹⁰ Yalvar güzel Allâh'a yalvar ğanî Mevlâ'ya: Eyzan.

⁹¹ *Esâsî Mecmû'ası*'nda "niyâz eyle" şeklinde tahrir edilen bu kısım *Niyâzî-i Mısrî Dîvânî*'nda "Niyâzî'yle" şeklinde yazılmıştır. Makta beyti olması yönüyle metin tamiri uygulanmıştır. *age.*, s. 520.

⁹² *Niyâzî-i Mısrî Dîvânî*'nda 9 beyit şeklinde kaydedilen bu ilâhî *Esâsî Mecmû'ası*'nda 6 beyit olarak tahrir edilmiştir. *Mecmû'a*'da 5. 6. ve 7. beyitler yoktur. *Niyâzî-i Mısrî Dîvânî*'ndan farklı olarak *Esâsî Mecmû'ası*'nda bu manzumeye güfte/beste formunun göstergesi olan "îmânım" ve "yalvar ğanî Mevlâ'ya" ifadelerinin dahil olduğu görülmektedir.

⁹³ Gene urdı bu sîneme dürlü dürlü yâreler

Hiç tabîbler kılmaz ana düst ne devâ *ne* çâreler

Beyitteki *ne* kelimesi vezne uymadığı için metin tamiri gereği çıkarılmıştır.

⁹⁴ İlâ düst vişâli olur ana dermân-ı tabîb

Andan özge her ne ursam düst bu *sînemi* yâreler

Beyitte *sînemi* kelimesindeki *i* vezne uymadığı için metin tamiri gereği çıkarılmıştır.

Kim ezel güninde şāha maḥrem-i esrār iseñ
Hāldaşumdur sırdaşumdur gelsün ol āvāreler

El tutuşup gidelüm Hakk' dan yana ive ive
Aldamasun bizi bunda iş bu ağ u qaralar⁹⁵

‘Ālīdür ‘aşq meclisi bī-derd olanlar iremez
Gönli bī-derdün katıdır şöyle seng-i ḥāreler

‘Āşık-ı şūrīdeler şūrīde şeydā oluben
Taş gibi gönülleri ruğan mīma döndüreler

Derd-i düstıla hemīşe teşne-dil olanları
Vaşl-ı düstuñ şerbetiyle dā'imā şuvaralar

Eşrefoğlu Rūm⁷ ye şorarsalar düst kandadır
Diye yir gök ‘Arş [u] Kürs toptolu[dur] her aralar

İlā görmez anı bu ten gözi cān gözi gerek
Cān gözün açmağa bir mürşid katına varalar [86b]

12

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Qande bir dīvāne görsem kimdir ol ābdāludur
Āteş-i şem'-i çerāğa kim yanar ābdāludur

⁹⁵ El tutuşup gidelüm Hakk' dan yana ive ive
Aldatmasun bizi bunda iş bu ağ u qaralar
Beyitte aldatmasun kelimesindeki *t* vezne uymadığı için metin tamiri gereği çıkarılmıştır.

Şāhımız oldu Muḥammed pīrimiz oldu ‘Alī
Şāhımız sürdi şerī‘at pīrimiz ābdāludur

Şāh Ḥasan nūr-ı İlāhī başımızıñ tācıdır
Şāh Ḥüseyin Kerbelā’da ḳullarıñ ābdāludur

Bir ḳurı üzüm getürdi feyšden ol emr-i Ḥaḳḳ
Didi nidem bir üzümü ḳırḳ vücūd ābdāludur

Cebrā’îl indi Ḥudā’dan ol Resūl’üñ ḳatına
Şerbet ezgil yā Muḥammed cüşneler ābdāludur

Şerbet ezdi nūr-ı Aḥmed ol mübārek elile
Şerbetin içen mübārek *bedenden* ābdāludur⁹⁶

Çün Muḥammed şer‘a girdi düşdi dülbendi anıñ
Dülbendi yırtan kim idi baḳlıyan ābdāludur [87a]

*İlāhî-i Şerîf*⁹⁷

13

[Müstefîlün Müstefîlün]

Ey fālib-i vaşl-ı Ḥudā
Gel gidelim Ḥaḳḳ’dan yana
Ey ‘āşık-ı nūr-liḳā

⁹⁶ Şerbeti ezdi nūr-ı Aḥmed ol mübārek elile

Şerbetin içen mübārek *bedenden* ābdāludur.

Beyitte *şerbeti* kelimesindeki *i* vezne uymadığı için metin tamiri gereği çıkarılmıştır.

⁹⁷ *Abdulahad Nûrî Dîvânı*’nda bu manzume için “Der-da‘vet ü irşād-ı sâlikân-ı rāh-ı Hudā” başlığı atılmıştır.

Dîvân’ın farklı nüshalarında bu ilahî, “nevâ-yı sünbüle”, “der-makâm-ı nevâ-yı sünbüle”, “İlâhiyyât-ı Nûrî Efendî makâm-ı sünbüle” isimleriyle de kaydedilmiştir.

bk. Abdulahad Nûrî Dîvânı (haz. Hüseyin Akkaya), s. 228, şiir: 4, Dipnot 2.

Gel gidelim Hakk’dan yana⁹⁸

‘Aşkıla gel dinle beni
Hakk’a kul it cān u teni
Mevlā’m gönül ister seni
Gel gidelim Hakk’dan yana⁹⁹

Ey mürğ-i bâğ-ı lā-mekān
Ey sırr-ı men kevn ü mekān
Yeriñ degild[ir] bir mekān
Gel gidelim Hakk’dan yana¹⁰⁰

Açıldı vahdet gülleri
Feryād ider bülbülleri
Göründi cānān illeri
Gel gidelim Hakk’dan yana¹⁰¹

Ey mürğ-i bâğ-ı gül-‘izār
Āh iderüm leyl ü nehār
Mevlā’m bize göster dīdār
Gel gidelim Hakk’dan yana¹⁰²¹⁰³

Ey Nūrī gel ‘aşkınla yan
Yolına vir başıla cān
Hakk’ı bulur cāna kıyan

⁹⁸ gel gidelim Hakk’dan yana: Eyzan.

⁹⁹ gel gidelim Hakk’dan yana: Eyzan.

¹⁰⁰ gel gidelim Hakk’dan yana: Eyzan.

¹⁰¹ gel gidelim Hakk’dan yana: Eyzan.

¹⁰² gel gidelim Hakk’dan yana: Eyzan.

¹⁰³ *Esâsî Mecmû’ası*’nda bulunan bu dörtlük *Abdülahad Nûrî Dîvânı* ‘nda bulunmamaktadır. Dolayısıyla *Esâsî Mecmû’ası*’nda 6 dörtlük halinde yazılan bu manzume *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’nda 5 dörtlük olarak yazılmıştır.
bk. age., s. 228.

Gel gidelim Hâkık'dan yana

İlâhî-i Şerîf

14

Ben bu meclislerde 'ibre[t]ler gördüm îmânım
Uyudum uyandım hep 'ayân gördüm [87b]
Kendimi nûr ile boyanur gördüm îmânım
Muhammed'in kösi çalınur bunda
Ol serverin ismi okınur dilde

Şol turnalar gibi kanad açarlar îmânım
Kınadıla halka rahmet saçarlar
Köl kola virmişler Hâkık'a uçarlar
Muhammed'in kösi çalınur bunda
Ol serverin ismi okınur dilde¹⁰⁴

Yörük degirmenler gibi dönerler îmânım
El ele virmişler Hâkık'a giderler
Hâkık'ın didârını seyrân iderler
Muhammed'in kösi çalınur bunda
Ol serverin ismi okınur dilde¹⁰⁵

'Âşık Yûnus der ki bunda kalınmaz îmânım
Yollar korkulu gâfil olunmaz
Bu bir gizlü sırrdur 'ayân olunmaz
Muhammed'in kösi çalınur bunda
Ol serv[er]ün ismi doğunur cânâ¹⁰⁶ [88a]

¹⁰⁴ Muhammed'in kösi çalınur bunda
Ol serverin ismi okınur dilde: Eyzan.

¹⁰⁵ Muhammed'in kösi çalınur bunda
Ol serverin ismi okınur dilde: Eyzan.

¹⁰⁶ *Esâsî Mecmû'ası*'nda 4 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Âşık Yûnus* ta 3 dörtlüktür. bk. *Âşık Yûnus* (haz. Mustafa Tatcı), s. 148, şiir: 165.

İlâhî-i Şerîf

15

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Nîl ü Ceyhün eyleyüp iki gözün
Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun
Bu firâka toymayup iki gözüm
Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun¹⁰⁷

Şehr-i 'azm açup ol Faḥr-ı cihân
Kıldı bülbül gibi naḳl-i âşyân
Mâtem idüp firḳatinle her zamân
Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun¹⁰⁸

Bend idüp aşḫâbına ol pāk-zât
Şundı ḫūfî dillere ḳand-i nebât
Ağlayup didi ḳarîb oldı vefât
Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun¹⁰⁹

Bezm-i dünyâdan uşandı çün Resûl
Şerbet-i mevti içüp ḳandı Resûl
*İrci*¹¹⁰ bûyuna boyandı Resûl
Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun¹¹¹

[88b]

Çün ecel yeli ese bâğ-ı dile
Derdile 'âşıkların bağrın dele
Ağla Ḥaḳḳî firḳatile ...

¹⁰⁷ Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun: Eyzan.

¹⁰⁸ Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun: Eyzan.

¹⁰⁹ Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun: Eyzan.

¹¹⁰ (Rabbine) dön!, *Kur'an-ı Kerim*, Fecr, 89/28.

¹¹¹ Ağlasun 'âşık olanlar ağlasun: Eyzan.

Ağlasun şâdık olanlar ağlasun¹¹²

İlâhî-i Şerîf

16

Şehîdleriñ ser-çeşmesi
Enbiyâniñ bağı başı
Evliyâniñ gözi yaşı
Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah
Hü lâ-ilâhe illâllah

Kerbelâniñ yazıları
Şehîd olmuş gâzileri
Fâtıma ananıñ kuzuları
Hasan ile Hüseyin'dür¹¹³

Kerbelâ'nıñ tâ içinde
Nûr-ı balqır siyâh saçında
Yatanlar al kan içinde
Hasan ile Hüseyin'dür¹¹⁴
Kerbelâ'da döne döne

¹¹² Bu İlâhî, Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, Bursalı İsmâîl Hakkî, Üsküdarlı Hakkî ve Kemahlı İbrâhîm Hakkî divânlarında bulunamamıştır. *bk. Erzurumlu İbrâhîm Hakkî Divânı*, (haz. Numan Külekçi ve Turgut Karabey), Atatürk Ün. Yay., Erzurum, 1997. *bk. Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, Ma'rifetnâme*, (haz. Faruk Meyan), Veli Yay., İstanbul, 1981. *bk. M. Murat Yurtsever, Bursalı İsmâîl Hakkî Divânı*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa: 1990. *bk. Arzu Yıldırım, Üsküdarlı Hakkî Bey Divânı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: 2006. *bk. Necla Türkyılmaz, Kemahlı İbrâhîm Hakkî ve Divânı*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Uşak: 2014.

¹¹³ Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah

Hü lâ-ilâhe illâllah: Eyzan.

¹¹⁴ Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah

Hü lâ-ilâhe illâllah: Eyzan.

Ağlaşanlar yana yana
Şu içmeyen çana çana
Hasan ile Hüseyin'dür¹¹⁵¹¹⁶

Hzret-i 'Alî babaları
Muhammed'dür dedeleri [89a]
Haşrin körpe kupaları¹¹⁷
Hasan ile Hüseyin'dür¹¹⁸

Dedesiyle bile varan
Kevşer ırmağında duran
Şusuz ümmete şu viren
Hasan ile Hüseyin'dür¹¹⁹

Yûnus eydür cihân fânî
Bizden evvel gelen çanı
Her şehîdleriñ sultânı
Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah
Hü lâ-ilâhe illâllah¹²⁰

¹¹⁵ Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah

Hü lâ-ilâhe illâllah: Eyzan.

¹¹⁶ Bu dörtlük *Âşık Yûnus*'ta bulunmamaktadır. bk. *Âşık Yûnus* (haz. Mustafa Tatcı), s. 53, şiir: 45.

¹¹⁷ *Âşık Yûnus*'ta "küpeleri".

¹¹⁸ Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah

Hü lâ-ilâhe illâllah: Eyzan.

¹¹⁹ Hasan ile Hüseyin'dür

Haqq lâ-ilâhe illâllah

Hü lâ-ilâhe illâllah: Eyzan.

¹²⁰ *Esâsî Mecmû'ası*'nda 7 dörtlük olarak kaydedilen bu şiir *Âşık Yûnus*'ta 9 dörtlüktür. bk. *Âşık Yûnus* (haz. Mustafa Tatcı), s. 53, şiir: 45.

İlâhî-i Mâtem

17

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Ey şehîd-i Kerbelâ'ya ağlayan
Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün
Âteş-i hicrinle sîne tağlayan
Yaslı mâtemdür Muḥarrem'dür bugün

Sînde serde gerekdir dâğ ola
Kıanlu yaşlar dîden ırmağ ola
Ger dilerseñ menzilüñ uçmağ ola
Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün¹²¹ [89b]

Gice gündüz ey Muḥammed ümmeti
İdelüm cān-ı yezîd'e la'neti
Dir iseñ ger ire Ḥaḳḳ'ın raḥmeti
Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün¹²²

Kimdür ol şāh-ı şehîd-i Kerbelā
Nūr-ı çeşm-i Murtaẓā Āl-i 'Abā
Cedd-i pākîdür Muḥammed Muştafā
Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün¹²³

Her seḫer şanma dökülen şebnemi
Anda kıan ağlar felekler ol demi
'Ālemi tutdı Ḥüseyn'in mâtemi
Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün¹²⁴

¹²¹ Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün: Eyzan.

¹²² Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün: Eyzan.

¹²³ Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün: Eyzan.

¹²⁴ Ağla mâtemdür Muḥarrem'dür bugün: Eyzan.

Çâr-yârile Muḥammed ey sa‘îd
 Oldılar tesmîm-i zehrile şehîd
 Hâ’inin raḥm etmeyüp bunca ‘anîd
 Ağla mâtemdür Muḥarrem’dür bugün¹²⁵

Ey Sezâ’î bilmiş ol şâh Hüseyn [90a]
 Anı sevmek cümleye farz-ı ‘ayn
 ...¹²⁶
 Ağla mâtemdür Muḥarrem’dür bugün

*İlâhî-i Şerîf*²⁷

18

[Mef‘ülü Mefâ‘ilün Mef‘ülü Mefâ‘ilün]¹²⁸

¹²⁵ Ağla mâtemdür Muḥarrem’dür bugün: Eyzan.

¹²⁶ Bu mısra unutulmuş.

¹²⁷ Manzumelerin dîvânlardaki nazım şekli, vezin, kafiye ve imlâsı ile *Esâsî Mecmû‘ası*’nın özellikle “güfte mecmû‘ası” özelliği taşıyan şiirlerindeki nazım şekilleri, vezin, kafiye ve imlâ arasında bariz farklar vardır. Bu farklar nüsha farklılığı olarak da düşünülebileceği gibi “güfte mecmû‘ası”nın karakteristik özelliği olarak da görülebilir. *Esâsî Mecmû‘ası*’nda bir güfte olarak kaydedilen Nûrî’nin yukarıdaki *İlâhî*’si *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’nda klasik Türk edebiyatının nazım şekli, vezin ve kafiye kaidelerine sıkıca bağlı bir şekilde yazılmışken *Esâsî Mecmû‘ası*’nda nazım şekli, vezni ve kafiyesi sorunlu bir hal almıştır. Zira güfte içinde tekrarlanan cümleler veya kelimeler manzumenin vezni ve kafiyesini bozmuş nazım şeklini de tespit edilemez veya ancak işin ehli olanlarca tespit edilebilir bir yere konumlandırılmıştır. Bir manzumenin *Esâsî Mecmû‘ası*’ndaki güfte formu ile *Dîvân*’daki manzume şeklinin daha iyi anlaşılabilmesi için yukarıdaki güftenin *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’ndaki yalın manzume şeklini örnek olarak aşağıya alıyoruz:

Mef‘ülü Mefâ‘ilün Mef‘ülü Mefâ‘ilün

Yanmağdan uşanmazam pervâne miyem bilmem
 Hiç şonunı şaymazam dîvâne miyem bilmem
 Her şâm u seher zârum güş eylemez ol yârum
 Bağmaz bana hünkârum bigâne miyem bilmem
 Dil-ḥâne ḥarâb oldu yıkıldı türâb oldu
 Her cânibi bâb oldu vîrâne miyem bilmem
 Qalbümde ocağum var bu sînede dâğum var
 Ateşde turağum var hep yana miyam bilmem
 Bulup dem-i eşyâlı gül vire mi dil şâhı
 Bu dünyâda ben daḥı uslana miyam bilmem
 Nûrî dem-i dehşetde baḥr-ı gam-ı fûrkatde
 Ka’r-ı yem-i hayretde dür-dâne miyem bilmem

bk. Abdülahad Nûrî Dîvânı (haz. Hüseyin Akkaya), s. 300, şiir: 86.

¹²⁸ Manzumenin *Abdülahad Nûrî Dîvânı*’ndaki vezni. *bk. age.*, s. 300.

Yanmağdan uşanmazam Mevlâ'm pervâne miyem bilmem
pervâne miyem bilmem

Hiç şonunu şaymazam Mevlâ'm dīvâne miyem bilmem

Her şâm u seher zâram Mevlâ'm güş eylemez ol yârim
Bağmaz bana hünkârım Mevlâ'm bigâne miyem bilmem
bilmem

Qalbinde ocağım var Mevlâ'm bu sînede dâğım var
Âteşde durağım var Mevlâ'm hep yana miyam bilmem

Dil-hâne harâb oldu Mevlâ'm her cânibi bâb oldu
Yıkıldı türâb oldu Mevlâ'm vîrâne miyem bilmem

Nürî dem-i dehşetde Mevlâ'm baħr-ı ğam-ı firqatde
Qalayam mı firqatde Mevlâ'm dūr-dâne miyem bilmem

İlâhî-i Şerîf

19

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün]

Seherlerde eser bād-ı tecellî
Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde
Seherde bahş olur ihsân-ı küllî
Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde¹²⁹ [90b]

Ṭarîkat bābına girmek dilerseñ
Ḥaķîkāt güllerin dirmek dilerseñ
Cinān-ı hāzreti görmek dilerseñ

¹²⁹ Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde: Eyzan.

Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde¹³⁰

Seherdür ehl-i 'aşkuñ cilve-gâhı
Seherdür ehl-i derdüñ vaqt-gâhı
Seherdür cümle vaqtüñ pādşâhı
Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde¹³¹

Yuyanlar çeşm-i nergisde bu hâbı
Seherlerde göreler mâhtâbı
Gözün aç Hakkî'dan işit cevâbı
Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde¹³²¹³³

İlâhî-i Şerîf

20

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Bilün ey 'aşıkân doğdı Muḥammed
Olalum şâdmân doğdı Muḥammed

Gökden münâ dâler nidâ eyledi
Bezensün hoş cinân doğdı Muḥammed¹³⁴

¹³⁰ Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde: Eyzan.

¹³¹ Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde: Eyzan.

¹³² Uyan ey gözlerim vaqt-i seherde: Eyzan.

¹³³ Bu İlâhî, Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, Bursalı İsmâîl Hakkî, Üsküdarlı Hakkî ve Kemahlı İbrâhîm Hakkî divânlarında ve Erzurumlu İbrâhîm Hakkî'nin *Ma'rifetnâme*'sinde bulunamamıştır. bk. *Erzurumlu İbrâhîm Hakkî Divânı*, (haz. Numan Külekçi ve Turgut Karabey), Atatürk Üniv. Yay., Erzurum, 1997. bk. Erzurumlu İbrâhîm Hakkî, *Ma'rifetnâme*, (haz. Faruk Meyan), Veli Yay., İstanbul, 1981. bk. M. Murat Yurtsever, *Bursalı İsmâîl Hakkî Divânı*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa: 1990. bk. Arzu Yıldırım, *Üsküdarlı Hakkî Bey Divânı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: 2006. bk. Necla Türkyılmaz, *Kemahlı İbrâhîm Hakkî ve Divânı*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Uşak: 2014.

¹³⁴ doğdı Muḥammed: Eyzan.

Ye[ş]il kuşlar hevâ yüzün tamâmın
Bürüdiler hemân doğdı Muḥammed¹³⁵

Cebrā'îl yer yüzüne indi ol zamân
Buyurdı bes 'ayân doğdı Muḥammed¹³⁶

Çağırıp zâr ider dir idi şeytân
Meded âhi'l-firāk doğdı Muḥammed¹³⁷

Münevver eyledi şark-ğarb-ı 'âlem
Be-қurş-ı âsmân doğdı Muḥammed¹³⁸

Ḥalîme kılını 'afv eyle yâ Rabb
Ki söyler dâ'imâ doğdı Muḥammed¹³⁹

İlâhî-i Şerîf

[91a]

21

Ḥaqq te'âlâ Cebrā'îl'e gelsün Muḥammed'üm dimiş
Çeküp Burāk'ı önüne binsün Muḥammed'üm dimiş

Cebrā'îl Burāk'ı yeder uçan kuşdan katı gider
Şol yalan dünyâi nider gelsün Muḥammed'üm dimiş

Yakın etdüm ırakları kabûl etdüm dilekleri
Yeşil tonlu melekleri görsün Muḥammed'üm dimiş

¹³⁵ doğdı Muḥammed: Eyzan.

¹³⁶ doğdı Muḥammed: Eyzan.

¹³⁷ doğdı Muḥammed: Eyzan.

¹³⁸ doğdı Muḥammed: Eyzan.

¹³⁹ doğdı Muḥammed: Eyzan.

Göklere kapısını açdum hülle tonlarını biçdüm
Bu 'âleme rahmet saçdum giysün Muhammed'[üm] dimiş

Cennet kapısını açsun hem 'arşımı seyrân etsün
*Şerāben taḥūran*¹⁴⁰ içsün kınsun Muhammed'üm dimiş

Yūnus söyles sözün başı durmaz akar gözi yaşı
Cümle peygamberler başı olsun Muhammed'üm dimiş

İlāhî-i Şerîf

[91b]

22

Bir gece Muhammed'e Çalab'dan indi Burāk
Cibril ider ey [h]oca Mi'rāc'a okur seni Hakk

Uyuma uyandır cānuñ cennet ü didār senüñ
Seni okur Sübhān'uñ yā Muhammed kıl yarağ

Durdu Mi'rāc kaçdına yürüdi ābdestine
Secde kıldı düstuna dimedi yakın ırak

Çadem bir taşta başdı taş kopdı bile vardı
Çal ya mübārek didi kaldı şöyle mu'allak

Çaş eydür gele misüñ bir çadem başa misüñ
Resül ider gelürem destür virir ise Hakk

Göklere haber oldu yer gök şādīlik kıldı
Dirler Muhammed geldi zeyn oldu sekiz uçmağ

¹⁴⁰ (Rableri onlara) tertemiz bir içki (içirir). *Kur'ân-ı Kerîm*, İnsân, 76/21.

Çünkü geçdi gökleri ün geldi kim gel beri
Götürdüm perdeleri görgüli dīdāra baḡ

Dīdārum sana ‘ayān gösterdüm bellü beyān
İN Burāḡ’dan ol yayan ‘Arşa yakın varıcaḡ

Feriştehler geldiler Burāḡ’dan indürdiler [92a]
Na‘līn¹⁴¹ döndürdiler bir dem yürüdi yayāḡ¹⁴²

Çün düst düsta buluşdı yüz bin kelām söyleşdi
Ümmetiçün dürüşdi ol dīn serveri ...

Üveys yerinden durdı ‘Arş’a na‘līn döndürdi
Muḡammed anı gördi didi olsun yüzün aḡ

Yūnus eydür kim ola bir demde varup gele
Yetmiş biñ yıllıḡ yola meḡer Muştafā muḡlak¹⁴³

İlāhī-i Şerīf

23

Sulḡān-ı kevineyn ḡabrinden ḡalkınca
Diye benim ümmetlerim nice oldı
Za‘īf ümmetlerim ḡālī nice oldı
ḡulle Burāḡ ile ḡāzır olınca
Diye benim ümmetlerim nice oldı
Za‘īf ümmetlerim ḡālī nice oldı¹⁴⁴

¹⁴¹ Metinde na‘līnūñ.

¹⁴² Metinde yayan.

¹⁴³ *Yūnus Emre Divānı*’nda 15 beyit olan bu şiir *Mecmū‘a*’da 12 beyit olarak kaydedilmiştir.
bk. Yūnus Emre Divānı (haz. Mustafa Tatçı), s. 105, şiir: 134.

¹⁴⁴ Diye benim ümmetlerim nice oldı
Za‘īf ümmetlerim ḡālī nice oldı: Eyzan.

Ebübekr 'Ömer 'Osman geleler
Livā'ü'l-ḥamdı 'Alī'ye vireler
Dört melek ḥulle tāk giydire[ler]
Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu¹⁴⁵

Zebāniler oddan toplar atıştır
Yanında olanlar yanar tutuşur
Ümmet olanlara Muḥammed yetişir
Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu¹⁴⁶

[92b]

Cehennem yürüye ḥalkıñ üstüne
Āteşlerin şaça 'āşī kaşdına
Gelüñ yalvara Tanrı düstuna
Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu¹⁴⁷

Livāı 'Arşıñ altına dikeler
Ḥalkı maḥşerin yerine çekeler
Mübārek gözinden yaşlar dökeler
Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu¹⁴⁸

¹⁴⁵ Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu: Eyzan.

¹⁴⁶ Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu: Eyzan.

¹⁴⁷ Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu: Eyzan.

¹⁴⁸ Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'if ümmetlerim ḥālī nice oldu: Eyzan.

Ümmetim ümmetim benim za'îf ümmetim
Ümmetsiz gerekmez bana cennetiñ
Bana ümmet olan kıomaz sünnetim
Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'îf ümmetlerim hâli nice oldu¹⁴⁹

Habîbim secdeden kıaldır başını
Akıtma gözinden kıanlı yaşını
Bağışladım ümmetiniñ şuçunu
Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'îf ümmetlerim hâli nice oldu

İlâhî-i Şerîf

24

Şehrden bir şehre vardım
Serâyı gül eṫrâfi gül
İllallah hū hū
Serâyı gül eṫrâfi gül
‘Aşķ Allāh hū

Güle şordum bu ne hâldür
Gül cevâbı cevâbı gül
‘Aşķ Allāh hū

Gül den dükkânlar kıurarlar
‘Aşķ Allāh hū¹⁵⁰
Gül alurlar gül şatarlar

¹⁴⁹ Diye benim ümmetlerim nice oldu
Za'îf ümmetlerim hâli nice oldu: Eyzan.

¹⁵⁰ ‘Aşķ Allāh hū: Eyzan.

Gülden terāzū tatarlar

Alanı şatanı gül

‘Aşq Allāh hū

Otuz üç yaşında anlar

‘Aşq Allāh hū¹⁵¹

Genci de kocası gül [93a]

Gülden dükkānlar kırarlar

‘Aşq Allāh hū¹⁵²

Güli gülzāra kıatarlar

Gül teferrücün iderler

‘Aşq Allāh hū¹⁵³

‘Ālemi gül şafāşı gül

Gül atarlar gül yederler

‘Aşq Allāh hū¹⁵⁴

Gül serāyına giderler

İllāllah hū hū

Gül serāyına giderler

‘Aşq Allāh hū

Bağları gül bağçası gül

‘Aşq Allāh hū¹⁵⁵

... dağı yolları gül

¹⁵¹ ‘Aşq Allāh hū: Eyzan.

¹⁵² ‘Aşq Allāh hū: Eyzan.

¹⁵³ ‘Aşq Allāh hū: Eyzan.

¹⁵⁴ ‘Aşq Allāh hū: Eyzan.

¹⁵⁵ ‘Aşq Allāh hū: Eyzan.

Degirmeni döner gülden

‘Aşk Allāh hū¹⁵⁶

Un ögür dağı gülden

Argı gül çarhı gülden

Aқан şu ırmağı gülden

İllāllah hū hū

Aқан şu ırmağı gülden

‘Aşk Allāh hū

Yūnus eydür yemeni gül

‘Aşk Allāh hū¹⁵⁷

Çayırı gül çemeni gül

İlāhî-i Şerîf

25

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün]

Dil ü cān hiç karar etmez tecellî eyle yā Allāh

Eşiginden firār etmez tecellî eyle yā Mevlā

Çü benden murğ-i [c]ān göçdi kanad açup sana uçdı

İlāhî gayrıdan geçdi tecellî eyle yā Allāh¹⁵⁸

Nider ‘āşık hayālâtı nider ma‘şūq maqālâtı [93b]

Cemālîndür münācâtı tecellî eyle yā Allāh¹⁵⁹

¹⁵⁶ ‘Aşk Allāh hū: Eyzan.

¹⁵⁷ ‘Aşk Allāh hū: Eyzan.

¹⁵⁸ Tecellî eyle yā Allāh: Eyzan.

¹⁵⁹ Tecellî eyle yā Allāh: Eyzan.

İdüp dil hānesin hayrān daḥı Kenʿān ilin seyrān
Kılupsıñ Yūsuf'ı sulṭān tecellī eyle yā Allāh¹⁶⁰

Çün ʿāşıkdur sana Yaʿküb yüzün göster eyā maḥbūb
Gene sensin sana maḥlūb tecellī eyle yā Allāh

İlāhī-i Şerīf

26

Nūr cemāli Ḥaḫḫ'ın vişāli
Eyler tecellī dil olsa ḥāli
Dā'im dā'im dā'im hū

Sālik-i Ḥaḫḫ'suñ rehber dilersūñ
Ḥüseyn ü Ḥasen Muḥammed ʿAlī
Dā'im dā'im dā'im hū¹⁶¹

Kıl şeyḫe ḥizmet vir ḳalbe şafvet
Bulursun elbet bedr-i kemāli

Cānān gerekse vuşlat dilersıñ
Çal ḥiyel-i nefse seyf-i celāli

Gönlünde Şıdḳı yaḳ nār-ı ʿaşkı
Zıkr eyle Ḥaḫḫ'ı rüz leyālī

¹⁶⁰ Tecellī eyle yā Allāh: Eyzan.

¹⁶¹ Dā'im dā'im dā'im hū: Eyzan.

Münâcât

27

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Esîr-i nefsi-i emmâre 'aceb bed-ḥâl bed-kârım
 Tükendi müddet-i 'ömrüm hevâ ile henüz yârim [94a]
 Giderim zâd-ı râhım yoḡ ne yüzle sana vara[yı]m
 Esirge ḡapuna geldim didin yâ Rabbi Ğaffârım
 Seniñ ḡapun durur iken varuben kime yalvaram

Seniñ çâr güşede zıkrin ider 'ubbâd [ü] zühhâdın
 Kimi aḡfâya maḡhardur kimi cehren ider yâdın
 Ne naḡş olur ḡazînenden Ğanî Settâr iken adın
 Esirge ḡapuna geldim didin yâ Rabbi Ğaffârım
 Seniñ ḡapun durur iken varuben kime yalvaram¹⁶²

Ḥudâvend aḡnî [ol] Mevlâ ki Raḡmâni'r-raḡîm'imsiñ
 Ḳamu aḡvâlîme vâḡıf Ḥabîr'imsiñ Başı'r'imsiñ
 Aḡısnâ yâ ḡıyâşe'l-müstegîsîn¹⁶³ dest-ḡirimsin
 Esirge ḡapuna geldim didin yâ Rabbi Ğaffârım
 Seniñ ḡapun durur iken varuben kime yalvaram¹⁶⁴

Ḳulundur Zâkirî mücrim seniñ ey vâḡid ü dâna
 Seniñ tevḡîdini söyler hevâ ile henüz ammâ
 Ne cürm etdimse 'afv eyle sana şirk etmedim ḡaşâ
 Esirge ḡapuna geldim didin yâ Rabbi Ğaffârım

¹⁶² Esirge ḡapuna geldim didin yâ Rabbi Ğaffârım

Seniñ ḡapun durur iken varuben kime yalvaram: Eyzan.

¹⁶³ Ey yardım isteyenleri yardımsız bırakmayan bize yardım eyle.

¹⁶⁴ Esirge ḡapuna geldim didin yâ Rabbi Ğaffârım

Seniñ ḡapun durur iken varuben kime yalvaram: Eyzan.

Seniñ qapun durur iken varuben kime yalvaram¹⁶⁵ [94b]

İlâhî-i Şerîf

28

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Tâ ezelden sen benimle 'ahd [ü] peymân eylediñ
Gösterüp ol hûb cemâli yana pinhân eylediñ

Bir quluna virmedin dünyâda bir gömlek geye
Bir quluna mülki virdiñ hem Süleymân eyledin

Bir qulunı Kerbelâ'da eyledin şusız şehîd
Bir qulunı qul idüp hem Mısr'a sulţân eyledin

Hem qulundur hem Resûl'ün şâh-ı kevneyn Muştafâ
On sekiz biñ 'âlem içre anı sulţân eylediñ

Şeyh Cemâlî ağlamakdan gözlerine qan tolar
Yeri gögi 'Arş'ı Kürs'i düsta seyrân eylediñ¹⁶⁶

29

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Vire mi derd şanem derdime viremi
Vaqtdür gün-be-gün artar yüregimiñ eleme
Hayli demdür men anıñ gözleriniñ hastasıyam [95a]

¹⁶⁵ *Esâsî Mecmû'ası*'nda 4 bend olarak kaydedilen bu muhammes Bursa İnebey Kütüphanesi *Ulucami 2708 Numaralı Mecmû'a-i Eş'âr*'da 5 bend olarak kaydedilmiştir. bk. Süleyman Eroğlu, "Mutasavvıf, Bestekâr Bir Şair: Zâkirî Hasan Efendî ve Yayınlanmamış Şiirleri", *Turkish Studies*, Volume 9/12 Fall 2014, s. 252.

¹⁶⁶ Bu gazel taradığımız Cemâlî dîvânlarında bulunamamıştır. bk. Nihal Nomer Karaman, *Cemâlî ve Dîvânî'nin Tenkidli Metni*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul: 1988. bk. İ. Çetin Derdiyok, *Cemâlî Dîvânı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana: 1988.

Süre gelse yüzümüñ üstüne başsa kâdemi

Göremem gül yüzini müdde'lerden şanma
Ey kızıl gül sana kim çekdi dikenden hâremi

Yüzümü yerlere sürüp geceler yalvarayım
Herkese virir murâdın ya bana virmeye mi?

Fazliyâ mâhı dilerseñ yüzünü dergâha tut
Hâşâ ki mahrûm kıoya çokdur Hüdâ'nıñ keremi¹⁶⁷[95b]

Sene Biñ Üç Yüz Altı senesi Rebîü'l-âhiriñ yigirmi toközuncü Pazarertesü günü aḫşâm üstü on ikide vâlidim vefât eyledi. Mevlâ rûhını a'lâ eyleye. Âmîn. Rûmî 12 Kânun-ı evvel Sene 1304. Qâsımın kırk yedisinde. Fî 12 Kânun-ı evvel Sene [1]304.

Bu kitâbı yazan Hâce Hâce Muştafâ Efendi'niñ oğlu Hâce Süleymân Efendi de On Yedi Eylül Biñ Üç Yüz [...] ¹⁶⁸ târihinde Ödemiş'de vefât etmişdir. Mevlâ rahmet eyleye.

¹⁶⁷ *Kara Fazlî Dîvânı* 'nda ve *Kutup (Seyyid) Osman Fazlî Dîvânı* 'nda bu beyte rastlayamadık. bk. Mustafa Özkat, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2005. bk. Kadri Erdem, *Kutup (Seyyid) Osman Fazlî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: 2008.

Esâsî Mecmû'ası 'ndaki bu gazelin 4. beytinin ikinci mısrası ile 5. beytinin ilk mısrasının birleştirilmesi ve nüsha farklılaşması şeklinde ortaya çıkan bir beyte doktora çalışmamız esnasında *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî* de (s. 266) tesadüf etmiştik:

Fazlî sen mâhı dilerseñ yüzünü göklere tut

Kâfirün vire murâdın ya benüm virmeye mi?

bk. Arif Edip Aksoy, *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî (İnceleme, Tenkitli Metin)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sivas: 2018.

¹⁶⁸ Bu kelimenin yeri boş bırakılmıştır.

Sonuç

Esâsî Mecmû‘ası, *Esâsî Dîvânı* ile aynı yazma içerisinde bulunmaktadır. Şair Esâsî, *Dîvân*’da belirlediği mutasavvıf şairlerin peşinden gitme düşüncesini *Mecmû‘a*’ya da yansıtmıştır. *Esâsî Mecmû‘ası*’nda 29 manzumeye yer verilmiştir. Bunların 8’i Yûnus’a 3’ü Abdülahad Nûrî’ye, 3’ü Kemter’e 2’si Hakkî’ye 1’er tanesi Eşrefoğlu Rûmî, Fazlî, Halîme, Niyâzî, Sezâî, Sıdkî, Sinânî, Şeyh Cemâlî, Vâlî, Zâkirî’ye, aittir. 3 adet manzumenin ise şairi tespit edilememiştir. Bu manzumelerden 27’sinin “İlâhî” başlığı taşınması sebebiyle *Mecmû‘a*, “İlâhî mecmu‘ası”, manzumelerin çoğunun güftesinin verilmesi sebebiyle de “güfte mecmu‘ası” olarak değerlendirilebilir. *Esâsî Mecmû‘ası*’nı asıl önemli kılan husus kaynaklarda şimdiye kadar ismine tesadüf edilmeyen Halime isimli bir şairenin ve kaynaklarda henüz şiirleri tespit edilemediği belirtilen Kemter’in şiirlerine yer verilmiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

Akkaya, Hüseyin (haz.). (2003), *Abdülahad Nûrî ve Dîvânı*, Kitabevi, İstanbul.

Aksoy, Arif Edip. (2018), *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî (İnceleme, Tenkitli Metin)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sivas.

Baki, Zeynep Safiye (e-makale), “Zâkirî Hasan”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5975> (Erişim Tarihi: 08.08.2019).

Derdıyok, İ. Çetin. (1988), *Cemâlî Dîvânı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Dural, Halil. (2004), *Ödemiş Tarihi*, (haz. Sabri Yetkin), Ödemiş Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir.

Erdem, Kadri. (2008), *Kutup (Seyyid) Osman Fazlî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Eroğlu, Süleyman. (2014), “Mutasavvıf, Bestekâr Bir Şair: Zâkirî Hasan Efendi ve Yayımlanmamış Şiirleri”, *Turkish Studies*, Volume 9/12 Fall 2014, p. 235-254, Ankara.

Esâsî, (1876), *Dîvân*, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi No: 004998.

Esâsî, *Mecmû'a*, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi No: 004998.

Karaman, Nihal Nomer. (1988), *Cemâlî ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

Koncu, Hanife (haz.). 1998, *Vâlî Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

Köksal, M. Fatih. (2001), *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî, (2006). (haz. Hayrettin Karaman vd.) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Külekçi, Numan ve Karabey, Turgut (haz.). (1997), *Erzurumlu İbrâhîm Hakkî Dîvân*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum.

Meyan, Faruk. (1981), *Erzurumlu İbrâhîm Hakkî Ma'rifetnâme*, Veli Yay., İstanbul.

Özkat, Mustafa. (2005), *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Polat, İrfan (e-makale), “Kemter, Kemterî, Buhûrîzâde Şeyh Zâkir Abdülkerim Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <http://www.turkedebiyat isimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4012> (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

Tatçı, Mustafa (haz.). (2008), *Âşık Yûnus*, H Yayınları, İstanbul.

Tatçı, Mustafa (haz.) (e-kitap), (2008), *Dîvân-ı Yûnus Emre*, <https://www.muzafferozak.com/PDF/Kitaplar/YunusEmreDivani.pdf>. (Erişim Tarihi 29.09.2019) (Kültür Bakanlığı sitesinde bulunamadı).

Tatçı, Mustafa (haz.). (2014), *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Türkyılmaz, Necla. (2014), *Kemahlı İbrâhîm Hakkî ve Dîvânı*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

Yıldırım, Arzu. (2006), *Üsküdarlı Hakkî Bey Dîvânı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Yurtsever, M. Murat. (1990), *Bursalı İsmâîl Hakkî Dîvânı*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bursa.